

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 5 november justerades.

§ 2 Anmälan om subsidiaritetsprövningar

Talmannen anmälde att utdrag ur följande protokoll i ärenden om subsidiaritetsprövning av EU-förslag hade kommit in:
prot. 2024/25:10 för torsdagen den 21 november från justitieutskottet och
prot. 2024/25:10 för torsdagen den 21 november från näringsutskottet.

§ 3 Anmälan om fördröjt svar på interpellation

Följande skrivelse hade kommit in:

Interpellation 2024/25:198

Till riksdagen

Interpellation 2024/25:198 Nationell handlingsplan för den sociala ekonomin

av Åsa Eriksson (S)

Skälet till dröjsmålet är redan inbokade engagemang.

Stockholm den 22 november 2024

Arbetsmarknadsdepartementet

Mats Persson (L)

Enligt uppdrag

Johanna Johnsson

Rättschef

§ 4 Ärenden för bordläggning

Följande dokument anmälades och bordlades:

Finansutskottets betänkanden

2024/25:FiU1 Statens budget 2025 – Rambeslutet

2024/25:FiU11 Höständringsbudget för 2024

2024/25:FiU12 En ny EU-reglering om marknader för kryptotillgångar

Anonyma vittnen

§ 5 Anonyma vittnen

Justitieutskottets betänkande 2024/25:JuU6
Anonyma vittnen (prop. 2024/25:20)
föredrogs.

Anf. 1 ADAM MARTTINEN (SD):

Herr talman! När ett allvarligt brott begås och ett vittne eller vittnets anhöriga riskerar allvarliga konsekvenser till följd av ett vittnesmål finns det partier i den här församlingen som anser att det är väldigt viktigt att brottslingen får reda på namn och adress till vittnet så att det kriminella nätverk som brottslingen har bakom sig enkelt kan vidta åtgärder som leder till att vittnet tystas. Den ordningen, som har fått råda under rödgröna regeringar, har lett till att kriminella nätverk kunnat utföra mord med vetskapen att vittnen inte kommer att ställa upp.

Miljöpartiet, Centerpartiet och Vänsterpartiet anser att det råder rimlig maktbalans i kriget mot den organiserade brottsligheten. Det ska sägas att Socialdemokraterna motarbetade förslag om anonyma vittnen i förundersökningar och i domstolar under ungefär hundra procent av sin regerings-tid när de hade initiativet i svensk politik. Nu ser de ut att vända på klacken i den här frågan också. Men för den som anser att det är rimligt att utsatta vittnen ska kunna skyddas av anonymitet är det viktigt att komma ihåg att en sådan ordning endast kan komma på plats när Socialdemokraterna sitter i opposition.

Herr talman! Tack vare Sverigedemokraterna och den moderatledda regeringen inför vi nu möjligheten för utsatta vittnen att vittna anonymt.

Herr talman! Ett system med anonyma vittnen i domstol är både prövat av och tillåtet enligt Europadomstolen och finns implementerat i våra grannländer och ett antal andra europeiska länder. Sverige har hittills saknat en sådan möjlighet, trots att den grova organiserade brottsligheten utmärker sig särskilt just i Sverige. Om det är något land som skulle vara betjänt av en möjlighet att vittna anonymt är det Sverige, där vi har sett en utbredd tystnadskultur och ett dödligt våld mot vittnen och deras anhöriga.

I Sverige ville Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna redan för tio år sedan införa möjligheten att vittna anonymt i vissa fall. Med facit i hand kan man säga att det hade behövts redan då. Nu har vi i alla fall en regering på plats som vågar pröva ny mark för att få ett övertag mot den organiserade brottsligheten. Anonyma vittnen är en del i det arbetet.

Regeringen gör också andra saker som stärker skyddet för vittnen, bland annat en översyn av straffrätten och åtgärder som stärker polis och åklagares möjligheter att utreda brott. I sammanhanget vill jag även framföra att både Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten i flera år har efterfrågat möjligheten för vittnen att vittna anonymt. En gissning är att de

under väldigt många år haft vetskap om att det finns värdefulla vittnesuppgifter som inte kommer dem till del men som hade varit av betydelse både i domstol och i förundersökningar om de hade kunnat skyddas av anonymitet.

Många medborgare som lever nära grova brott som utförs i gängrelaterad kontext vill kanske själva vittna för att sätta stopp för våldet eller önskar att andra vågade vittna. Men på grund av hotet mot dem, som de på goda grunder tror finns, förblir de tysta.

Herr talman! Jag tror att ett system med anonyma vittnen kommer att välkomnas av polis, åklagare och medborgare som vill se ett övertag mot de kriminella gängen. Jag konstaterar att de största motståndarna till offensiva förslag i kampen mot den organiserade brottsligheten givetvis är de kriminella själva, men även de rödgröna partierna i den här församlingen ansluter till det motståndet. Med det sagt yrkar jag bifall till propositionen.

Anf. 2 TERESA CARVALHO (S):

Herr talman! För några veckor sedan kom det nyhetsflashar i min mobil som fastnade på näthinnan. De handlade om vittnen som hotades i en pågående gängrelaterad rättegång i södra Stockholm. Det hade kastats sten mot bostäder där det fanns personer som själva saknade gängkopplingar, och det hade kommit hotfulla meddelanden.

Gängvåldet har blivit så brutalt, så gränslöst och så pass utbrett att det nästan passerar obemärkt förbi. Men sådana händelser är inte unika, utan de händer titt som tätt. Det är fruktansvärt och knappast normalt i ett civiliserat samhälle.

Det som förslaget om anonyma vittnen i grunden handlar om är möjligheten att under vissa förutsättningar – under en förundersökning eller i brottmål i domstol – vittna anonymt. Syftet är att få fler att berätta vad de vet utan att de behöver riskera hot och hämnd och att bryta tystnadskulturen genom ett starkare vittnesskydd och därigenom klara upp fler brott.

Innan jag går in på argumentationen bakom vårt ställningstagande vill jag tydliggöra att vi socialdemokrater står bakom regeringens proposition men att vi också har en följdmotion som avser utvärdering av lagen och behovet av ett starkare och bredare skydd för vittnen bortom möjligheten att vittna anonymt. Jag vill därför yrka bifall till våra reservationer, det vill säga nummer 2 och 3, då vi i de delarna tyvärr inte har fått gehör av Tidöpartierna.

Herr talman! Sverige befinner sig i en ihållande nationell kris. Vecka efter vecka vaknar vi upp till krigsliknande referat efter nattens nya skjutningar och sprängningar. Det är uppenbart att ingen regering, vare sig den förra eller den nuvarande, har lyckats vända utvecklingen. I flera avseenden går den till och med fortsatt åt fel håll. Fler oskyldiga svenskar påverkas och drabbas i sin vardag. Våldet blir allt grövre, ständigt nya gränser passeras och framför allt kryper det nedåt i åldrarna.

Bara under det senaste året har antalet barn under 15 år som är involverade i mordärenden ökat med 200 procent. Så här kan vi inte ha det. Vanligt folk är rädda för att gå till jobbet, och barn skickas iväg på morduppdrag.

Vi måste behandla situationen som den krissituation det faktiskt är. Samhället måste fortsätta att flytta fram positionerna. Detta innebär att

politiken behöver fortsätta att agera med ännu mer kraft, målinriktat och snabbt.

För att bryta gängkriminalitetens grepp om samhället räcker det inte att fortsätta i samma gamla hjulspår, utan nu krävs ett helt nytt angreppssätt. Det är helt nödvändigt att fortsätta det arbete som den tidigare S-ledda regeringen påbörjade med att skärpa straffen och satsa på polisen och där den nya regeringen har tagit vid. Men ärligt talat: Det kommer inte att räcka. För att det ska få effekt måste också gängledarna, som i dag går fria, sättas dit och nyrekryteringen brytas.

Det innebär att vi måste göra sådant som inte var aktuellt tidigare. Vi behöver vara beredda att göra allt som krävs så länge det är träffsäkert och rättssäkert. Vi socialdemokrater har bland annat föreslagit en maffialag för att komma åt gängtopparna och även punktmarkering av unga på glid för att bryta nyrekryteringen.

Anonyma vittnen är ett annat exempel på ett nytt verktyg som kan behövas i verktygslådan. Faktum är att frågan utreddes redan under den förra S-ledda regeringen, men utredningen avrådde från att införa anonyma vittnen då den ansåg att det var en alltför omfattande reform i förhållande till de förmodat begränsade vinsterna.

Men som utskottet konstaterar i betänkandet: "Situationen har förvärrats avsevärt bara de senaste åren och är i dag en annan än när tidigare utredningar övervägde om ett system med anonyma vittnen borde införas." Detta har alltså Tidöpartierna skrivit under på. Dessa rader sammanfattar ganska väl Socialdemokraternas ställningstagande här i dag. Situationen kräver att de brottsutredande myndigheterna förfogar över fler effektiva rättsliga redskap och metoder för att kunna komma till rätta med den allvarliga gängrelaterade brottsligheten.

Under den förra mandatperioden gick vi alltså inte vidare med ett förslag om anonyma vittnen, trots att vi utredde frågan – det första steget i lagstiftningsprocessen – utan vi valde att fokusera på annat, såsom en historisk utbyggnad av polisen.

Vi initierade den största kriminalpolitiska reformen på 60 år, om man får tro statsministern och justitieministern, med en ny förverkandelagstiftning för att kunna beslagta gängens brottsvinster. Lagen började gälla bara för någon vecka sedan. Vi utvidgade även möjligheterna till hemliga tvångsmedel och skärpte ett åttiotial straff.

Med anledning av att vi nu tar ställning för anonyma vittnen vill jag bemöta de huvudsakliga invändningarna och redogöra för vår syn på de aspekterna.

Den kanske främsta kritiken, också från Lagrådet, är att det blir en udda fågel i svensk rätt som utmanar arbetssätt och rådande principer och som därför kommer att ställa höga krav på anpassning. Så är det; det går inte att sticka under stol med det. Därför är det rimligt med farhågor.

Däremot är det inte alls omöjligt att implementera förslaget om anonyma vittnen på ett rättssäkert sätt. Detta har många oss närstående länder, inklusive samtliga grannländer, visat. Det är som sagt uppenbart att vi nu befinner oss i ett läge där samhället måste fortsätta att flytta fram positionerna och där politiken behöver pröva nya metoder.

I övrigt kan man säga att kritiken framför allt har vilat på två ben: oro för konsekvenserna för rättssäkerheten å ena sidan och tandlöshet och ineffektivitet å andra sidan.

Förslaget innehåller nu ett antal rättssäkerhetsgarantier, vilket är bra och något som vi socialdemokrater välkomnar. Det gäller inte minst att brist på kunskap om vittnets identitet kommer att påverka bevisvärdet. Även lämplighetsprövning och möjlighet till överklagande är viktiga rättssäkerhetsgarantier.

Kvar står vi med risken för att det blir ett ineffektivt verktyg. Är det då värt det? Även om mycket talar för att det kan komma att användas tämligen sparsamt, vilket inte minst erfarenheterna från andra länder visar, kan det inte uteslutas att det kan komma att användas oftare i Sverige med tanke på att vi har en gängkriminalitet som sticker ut.

Åklagarmyndigheten påpekar också att även om det visar sig användas sparsamt kan det, när det väl används, vara av avgörande betydelse, inte minst för att föra förundersökningar som leder till annan fällande bevisning framåt. Det sistnämnda är kanske det allra starkaste argumentet för att införa anonyma vittnen.

Mot denna bakgrund och de olika överväganden som jag har redogjort för står vi socialdemokrater bakom regeringens förslag. Sverige befinner sig i en nationell kris, och vi måste vara beredda att pröva nya metoder. Däremot menar vi att regeringen måste ta två aspekter av denna fråga på större allvar.

Den ena är vittnesskyddet. Regeringen behöver återkomma till riksdagen med fler åtgärder för ett stärkt vittnesskydd och därtill tydliggöra hur det ska garanteras att vittnets identitet inte röjs.

Den andra är att en sådan här avvikelse i svensk rättstradition naturligtvis behöver utvärderas ordentligt. Det är förvånande att regeringen inte har föreslagit detta i propositionen, men än mer anmärkningsvärt är kanske att regeringsunderlaget inte har hörsammat förslaget, när det väl lagts på bordet som ett tilläggsförslag.

Herr talman! Socialdemokraterna säger som sagt ja till införandet av anonyma vittnen. Gängkriminaliteten eskalerar och kryper allt längre ned i åldrarna. Vi är beredda att göra det som krävs för att vända utvecklingen och bryta den tystnadskultur som upprätthåller gängens våldskapital, inte minst i utsatta områden.

Samhällets insatser ska givetvis vara rättssäkra och träffsäkra, och det bedömer vi att förslaget är.
(Applåder)

Anf. 3 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Som Winnerbäck sjunger i *Söndermarken* var det en tisdag i oktober, strax innan det mörknade, som omvärlden meddelades att Socialdemokraterna i ännu en politisk fråga har vänt 180 grader och därmed sagt ja till anonyma vittnen.

Det är i sig inget märkligt att som politiker eller politiskt parti omvärdera ställningstaganden – det gör man emellanåt. Men Socialdemokraternas hantering av frågan om anonyma vittnen lämnar en del frågetecken såväl för mig som för många andra.

Moderaterna var emot anonyma vittnen. De hade frågan uppe på sin stämma hösten 2017. Deras partistyrelse ville ändra inriktning i frågan,

men den dåvarande partisekreteraren Gunnar Strömmer var emot, liksom den dåvarande MUF-ordföranden Benjamin Dousa. De har haft en debatt där de har stött och blött argument, omvärderat och tagit ställning. Som utomstående har man kunnat följa processen och se omdaningen.

Socialdemokraterna motsatte sig detta å det kraftigaste under åtta år i regeringsställning. Teresa Carvalhos företrädares företrädare, som var justitieminister, var kanske ännu mer övertygad än vad jag var i sitt motstånd mot detta. Det var ju ett tillkännagivande från utskottet som tvingade den dåvarande S-MP-regeringen att utreda det.

Herr talman! Socialdemokraterna pratar om krisinsikt, men jag tycker att det verkar mer som att man har panik och som att man bara följer efter Moderaterna och inte gör någon självständig analys. Hade man inte krisinsikt 2016, 2019 eller 2023?

Anf. 4 TERESA CARVALHO (S) replik:

Herr talman! Jag tackar Rasmus Ling för frågan.

Jag kan försäkra Rasmus Ling att vi har haft en debatt om det här förslaget i vårt parti. Vi har en riksdagsgrupp som tar ställning till de förslag som läggs på riksdagens bord. Givetvis har vi haft diskussioner och vridit och vänt på den här frågan.

Vi kan ju inte besluta att regeringen ska vänta med sitt lagförslag för att vi har vår kongress senare i vår. Det hade kanske varit det allra bästa för oss – för att få ett ännu starkare mandat att säga ja till förslaget – men nu ligger ju förslaget på bordet. Omröstningen i riksdagen äger rum i morgon, och denna debatt hålls i dag – vi kan inte vänta med ställningstaganden.

Vi har vridit och vänt på frågan och kommit fram till att skälen att säga ja i dag överväger skälen att säga nej. Vi lät som sagt utreda denna fråga redan under vår tid vid regeringsmakten, och den utredningen avrådde från att införa anonyma vittnen. Det var också därför vi valde att inte gå vidare med ett lagförslag. Vi valde i stället att fokusera på annat, som att skärpa en lång rad straff och satsa historiskt mycket på polisen. Vi initierade också förverkandelagstiftningen för att polisen ska ha möjlighet att beslagta gängens brottsvinster.

Men nu finns ju ett lagförslag på bordet, och vi har tagit ställning till om vi ska säga ja eller nej till det. Det handlar alltså inte om huruvida det ska läggas lagstiftningskapacitet på att ta fram ett lagförslag, för det har redan gjorts. Med tanke på att förslaget nu är utformat på ett sätt som gör det rättssäkert är vi trygga med att säga ja.

Läget förordar att politiken gör mer för att trycka tillbaka gängkriminaliteten. Det är inte enbart detta som kommer att vara lösningen, utan det är en pusselbit bland väldigt många.

Anf. 5 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar på frågan om huruvida det saknades krisinsikt 2016, 2019 eller fram till september eller oktober 2024.

Jag förväntar mig inte att regeringen ska anpassa sig till vare sig Socialdemokraternas eller andra partiers kongresser. Det finurliga är att partier har sådana lite då och då, så man hade kunnat ta ställning till detta 2016, 2019 eller 2022, som väl var det senaste tillfället.

Det är ett väldigt beklagligt faktum, herr talman, att situationen för vittnen har varit katastrofal under lång tid. Många är, på goda grunder, rädda för att vittna. Det ska vi ta på allra största allvar. Jag delar helt Teresa Carvalhos uppfattning att betydligt mer måste göras för att stärka vittnesskyddet och att fler åtgärder måste vidtas för att förbättra det. Här gjordes saker under tidigare mandatperioder – bland annat infördes möjligheten att vittna på distans. Mer behöver dock göras.

Att införa ett system med anonyma vittnen kommer dock inte att bidra till en lösning eller en förbättring. De farhågor som Socialdemokraterna lyfter fram i sin följdmotion, som Teresa Carvalho nämnde lite kort, är värda att ta på betydligt större allvar än vad Socialdemokraterna gör.

En aspekt som har tagits upp alldeles för lite i detta sammanhang är vad som händer i de fall då en domstol har sagt att ett vittne får vara anonymt men identiteten av en eller annan anledning blir röjd. Var ska ansvaret ligga från statens sida – gällande röjandet – om staten har garanterat anonymitet men anonymiteten röjs och det sedan händer någonting med personen i fråga? Jag tycker att man borde belysa det mer än vad man har gjort.

Anf. 6 TERESA CARVALHO (S) replik:

Herr talman! När det gäller det sista instämmer jag naturligtvis med Rasmus Ling och konstaterar att detta är någonting som vi har motionerat om med anledning av den proposition som regeringen lägger fram. Jag kan bara beklaga att regeringen inte har stämt in i de tilläggsförslag som vi har lagt fram vad gäller ett stärkt vittnesskydd och att utvärdera den här lagen. Det borde ju vara tämligen okontroversiellt att utvärdera lagen om man nu är så säker som Tidöpartierna verkar vara i denna fråga. Jag tycker att det är synd att man inte tillmötesgår våra följdförslag.

Vad gäller frågan om krisinsikt tänker jag att det kanske är just krisinsikt här och nu som är det mest relevanta för dem som lyssnar på denna debatt. Vad är de olika partierna beredda att göra för att trycka tillbaka gängkriminaliteten? Det är klart att man kan resonera om vilken ställning olika partier tog 2016, 2019 eller vilka årtal det nu var som nämndes här. Det är också mycket möjligt att vi borde ha landat där tidigare. Jag kan dock konstatera, precis som utskottet har konstaterat i betänkandet, att utvecklingen har varit ganska dramatisk sedan dess. Det råder en värre situation i dag, inte minst sett till det faktum att det är så många barn i vårt land som dras in i en väldigt grov och allvarlig kriminalitet. Det går åt fel håll.

Nu gäller det för alla partier att komma till krisinsikt och vara beredda att göra sådant de tidigare inte trodde att de skulle vara beredda att göra. För vår del har detta lett fram till att vi har tagit ställning för att införa anonyma vittnen, inte för att vi tror att detta är den magiska lösningen på de gigantiska problemen i Sverige utan för att det kanske kan hjälpa till i några fall. Kanske kan det också, tillsammans med väldigt många andra reformer, hjälpa till att mota tillbaka den organiserade brottsligheten.

Anf. 7 ADAM MARTTINEN (SD) replik:

Herr talman! Även om jag inte delar åsikt med Rasmus Ling i frågan håller jag med om analysen av Socialdemokraternas svajiga hållning till väldigt många frågor inom kriminalpolitiken. Jag frågar mig också var

krisinsikten fanns 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 och så vidare. Den här frågan har ju debatterats. Jag har haft åtskilliga debatter med Morgan Johansson, som var Socialdemokraternas justitieminister under åtta år, och har mött ett kompakt motstånd inte bara i denna fråga utan även i många andra. Det har funnits ett kompakt motstånd mot anonyma vittnen i domstol.

Är det en slump att Socialdemokraterna nu, när man sitter i opposition och dessa förslag ändå har tillräckligt stöd för att gå igenom i riksdagen, omvärderar sin egen politik och ger ett annat sken utåt? Jag tror inte att det är en slump, utan jag tror att det handlar om en välkalkylerad analys. Man vill i opinionen inte vara motståndare till offensiva förslag för att komma åt ett väldigt allvarligt samhällsproblem i frågor där Sverigedemokraterna och Moderaterna har hög trovärdighet. Man vill inte vara i opposition mot den typen av politik, för det skulle vara dålig optik för Socialdemokraterna. Där har vi nog anledningen till att man svänger i fråga efter fråga.

Nu har man svängt i fråga om RICO-lagar. Man har svängt i fråga om förvaringsstraff, eller säkerhetsstraff. Man har svängt i fråga om anonyma vittnen. Man har svängt i fråga efter fråga som Sverigedemokraterna och andra partier har drivit i opposition mot en rödgrön regering som har varit emot dessa förslag. Anser Teresa Carvalho att Morgan Johansson har varit en tillgång eller en belastning för svensk kriminalpolitik? Under åtta år var man ju emot allting som man nu säger sig vara för.

Anf. 8 TERESA CARVALHO (S) replik:

Herr talman! Politik är inte något statiskt. Det vore märkligt om politiken inte förmådde att utvecklas i takt med samhället. Sverige befinner sig en nationell kris när det gäller gängkriminaliteten. I flera avseenden går det till och med åt fel håll. Läget kräver att vi gör väldigt mycket mer och att politiken tar sitt ansvar genom att agera resolut och våga ta till nya verktyg.

Vi socialdemokrater har omvärderat denna fråga och vill införa anonyma vittnen eftersom vi ser att det är akut att bryta tystnadskulturen som upprätthåller gängens vålds- och skrämselkapital, inte minst i utsatta områden. Vi förväntar oss att andra partier på samma sätt klarar av att omvärdera tidigare ställningstaganden och att till exempel Tidöpartierna klarar av att lyfta blicken från det två år gamla Tidöavtalet och göra allt som krävs, också sådant som inte står där, till exempel att införa en svensk maffialag, punktmarkera varenda unge på glid in i grov kriminalitet och att dra i nödbromsen och sätta stopp för HVB-haveriet så att vi slipper fler rapporter om barn som rekryteras till morduppdrag på HVB-hem som drivs av gängkriminella.

Jag måste också säga att i en nationell kris borde det uppfattas som en styrka med en bred uppslutning bakom nya verktyg, och det borde finnas litet utrymme för tjafs. Men här har Adam Marttinen på bara några sekunder lyckats göra denna fråga till ett politiskt spel och tjafsande om vem som tar vem. Jag tycker att det är att förringa allvaret i denna situation, och jag är säker på att de som lyssnar på debatten är betydligt mer intresserade av att höra vad de olika partierna vill göra för att bryta utvecklingen och vända samhällsproblemen.

Anf. 9 ADAM MARTTINEN (SD) replik:

Herr talman! Det tillhör min demokratiska plikt att synliggöra vilka politiska alternativ som finns, inte i det skådespel vi ser från Socialdemokraterna utan i verkligheten. Det krävs en moderatledd regering med stöd av Sverigedemokraterna för att få anonyma vittnen, säkerhetsstraff och RICO-lagar på plats. Det påstås i debatten att vi inte ska införa RICO-lagar, men i Tidöavtalet står det om deltagande i kriminell organisering, vilket är en del av RICO-lagarna. Kronvittnen har vi redan på plats. Alltså har Socialdemokraterna inte så mycket mer att tillföra.

Det är som sagt en viktig demokratisk upplysning att det vi får höra från Socialdemokraterna i opposition inte har varit verklighet under alla deras år i regering. Då har det funnits ett kompakt motstånd mot just de förslag de nu säger sig vara för. Vad händer om man försöker skaffa sig politisk trovärdighet i dessa frågor och, gud förbjude, vinner valet och sätter sig i knät på Miljöpartiet, Centerpartiet och Vänsterpartiet som är emot? Vad händer då med dessa sakfrågor? Det är viktigt för väljarna att veta att Socialdemokraterna viker sig väldigt lätt för det motstånd som finns i deras regeringsunderlag, och då får vi ingen handlingskraft från Socialdemokraterna i praktiken. Detta har vi också sett prov på i verkligheten. Vi vet vad vi har fått och vad vi kan förvänta oss av Socialdemokraterna. Men när Sverige fick en ny regering på plats började det hända saker i kriminalpolitiken.

Anf. 10 TERESA CARVALHO (S) replik:

Herr talman! Adam Marttinen verkar som sagt mer intresserad av att blåsa upp en icke-existerande konflikt i en fråga där vi är överens och göra detta till ett tjafs om vem som ska ta vem. Det är mycket möjligt att Sverigedemokraterna redan har bestämt sig för att fortsätta att samarbeta med Moderaterna och Liberalerna efter nästa val, men vi socialdemokrater hade faktiskt tänkt låta väljarna säga sitt först. Jag företräder Socialdemokraterna, inte något på förhand avgjort regeringsalternativ. Jag företräder vår hållning i denna fråga här i dag, och vi säger alltså ja till att införa anonyma vittnen. Men nu verkar det nästan som att Adam Marttinen inte vill ha en bred uppslutning kring nya verktyg för att bekämpa den organiserade brottsligheten.

Varför har vi omvärderat vårt ställningstagande i denna fråga? Under vår regeringstid utreddes frågan, och utredningen avrådde från att gå vidare med ett lagförslag. Då valde vi att fokusera lagstiftningsresurserna på annat, som att skärpa ett åttiotal straff, ta fram förverkandelagen, som ger polisen möjlighet att beslagta gängens brottsvinster, och en rad andra saker.

Men sedan dess har det hänt en del. För det första har krisen förvärrats, vilket Sverigedemokraterna själva skrivit under på i utskottets betänkande. Bara det senaste året, alltså under tiden Sverigedemokraterna har varit ett stödparti till regeringen, har antalet barn involverade i mordärenden ökat med 200 procent. För det andra har förslaget omformulerats till att också innehålla ett antal rättssäkerhetsgarantier, vilket gör det möjligt för oss att säga ja till förslaget. Det är inte konstigare än så, Adam Marttinen.

Anf. 11 MIKAEL DAMSGAARD (M):

Herr talman! Läget när det gäller den organiserade brottsligheten i Sverige är fortsatt allvarligt. Brottsligheten är systemhotande och undergräver och hotar vårt fria och öppna samhälle. De mest uppenbara och synliga uttrycken för denna brottslighet, alltså den våldsspiral vi ser med skjutningar och sprängningar på en nivå som är helt utan samtida paralleller i länder vi normalt sett jämför oss med, visar på de kriminella gängens hänsynslöshet.

Vi har en brottslighet som äter sig in i samhällskroppen och tjänar pengar på alltifrån narkotika till bedrägerier. Kriminella infiltrerar statliga myndigheter, kommunala förvaltningar, politiska partier och privata företag. De kriminella gängen tystar vittnen med sitt våldskapital, vilket gör att många brottsutredningar som rör de kriminella nätverken blir svåra att ro i land.

För att trycka tillbaka denna brottslighet lägger regeringen nu om kriminalpolitiken, och Tidöavtalet innehåller en stor mängd offensiva och mönsterbrytande åtgärder. Det handlar om att slå hårt mot det grova våldet, strypa den kriminella ekonomin och bryta rekryteringen av barn och unga. Vi har nu en regering som inte bara har viljan utan också den kompetens och den handlingskraft som krävs för att omsätta ord till handling.

Det finns inte ett svar eller en enskild reform som på egen hand kommer att vända utvecklingen, utan det är ett långsiktigt och metodiskt arbete som krävs. Regeringen Kristersson har under de drygt två åren sedan den tillträdde lagt fram en lång rad reformer som steg för steg gör Sverige tryggare. När riksdagen i morgon ska besluta om regeringens proposition om anonyma vittnen kommer vi att ta ytterligare ett viktigt steg för att göra det svårare att vara kriminell i Sverige.

Herr talman! I propositionen om anonyma vittnen föreslås att ett vittne ska få lämna uppgifter under anonymitet om det finns en påtaglig risk för att vittnet eller vittnets närstående utsätts för allvarlig brottslighet. Det brott som vittnet ska höras om ska antingen ha ett minimistraff om två års fängelse eller ett bedömt straffvärde om minst två års fängelse. Skälen för att höra ett vittne anonymt måste också uppväga de svårigheter det innebär för en misstänkt eller tilltalads möjlighet att förbereda och utföra sitt försvar. Därtill ska andra åtgärder för att skydda vittnet vara otillräckliga eller väsentligt svårare att genomföra, och det ska i övrigt vara lämpligt att höra vittnet anonymt.

Möjligheten att höra ett vittne anonymt ska alltså utgöra undantagsfall. Men det är också viktigt att regleringen utformas på ett sådant sätt att den kan användas i de fall åklagare bedömer det som nödvändigt. En åklagare, misstänkt eller tilltalad som vill åberopa ett anonymt vittnesmål ska ansöka om det vid tingsrätten, som fattar beslut i frågan.

Ett vittne ska kunna höras anonymt både under förundersökning och i domstol.

Det anonyma vittnesmålet kan beroende på när under rättsprocessen det genomförs ha olika syften. Åklagarmyndigheten framhåller exempelvis betydelsen av att kunna höra ett vittne anonymt under förundersökningen för att föra utredningen framåt. Men det måste vara möjligt att ett vittne som har hörts anonymt i förundersökningen också ska kunna åberopas i en rättegång. Det är därför inte lämpligt att begränsa möjligheten att lämna anonyma vittnesmål till att endast gälla under förundersökningen.

Regleringen av anonyma vittnen föreslås också innehålla flera rätts-säkerhetsgarantier: Rätten som dömer i målet ska inte ha kännedom om det anonyma vittnets identitet – alltså ha samma kännedom om vittnet som den misstänkte – ett offentligt ombud ska förordnas för att bevaka rätts-säkerhetsfrågor i ärendet, och domstolens beslut ska vara möjligt att överklaga. Ett centralt moment i rättssäkerhetsgarantin är också att domstolens fria bevisvärdering av ett anonymt vittnesmål kommer att göras med utgångspunkt i att uppgifterna lämnas anonymt.

Låt mig också, herr talman, ta tillfället i akt att kommentera de reservationer som finns i ärendet. Det finns en reservation från S om att en grundlig utvärdering bör göras inom erforderlig tid. I den delen har vi i grund och botten inte någon annan uppfattning än Socialdemokraterna. Men med tanke på att regeringen i propositionen har gett uttryck för att det finns skäl att följa upp lagen och dess tillämpning efter att den har varit i kraft en tid menar vi att det saknas skäl för riksdagen att rikta ett tillkännagivande om det till regeringen.

Det finns också två oliklydande reservationer från Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet respektive Socialdemokraterna om att utveckla vittnesskyddet. Här redogörs det i betänkandet för den utredning som kom 2021 där man hade tittat på behovet av att utveckla vittnesskyddet.

Utredningen fann inte att det fanns skäl att ändra lagstiftningen som reglerar Polismyndighetens personsäkerhetsarbete. Utredningen konstaterade att verksamheten i nuläget är relativt oreglerad, vilket gör det möjligt att anpassa skyddsåtgärderna till olika typer av situationer.

Det innebär inte att ingenting görs. Polismyndigheten arbetar för egen del med att stärka brottsoffer- och personsäkerhetsarbetet, bland annat genom att revidera och fullt ut implementera de riktlinjer och det metodstöd som finns för verksamheten.

Regeringen avser också att återkomma till riksdag med en proposition om en effektivare kontaktförbudslagstiftning. I utredningen som ligger till grund för den kommande propositionen föreslås att kontaktförbud, med eller utan villkor om elektronisk övervakning, ska kunna användas som ett skydd i en rättsprocess där målsäganden, vittnen eller andra förhörspersoner riskerar att hotas eller utsättas för våld.

Med anledning av det arbete som pågår och att det redan finns flera ej slutbehandlade tillkännagivanden om stärkt vittnesskydd saknas det även här skäl att rikta tillkännagivanden till regeringen.

Slutligen kan jag konstatera att det rödgröna regeringsalternativet bestående av Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet står djupt splittrade i fråga om behovet av att införa möjligheten att höra vittnen anonymt.

Vi har noterat att Socialdemokraterna har ambitionen att lägga sig så nära regeringen som möjligt när det kommer till frågor om lag och ordning. Det är naturligtvis ett välkommet uppvaknande. Men jag noterar dock att kamraterna i den rödgröna oppositionen röstar nej till många av de mönsterbrytande reformer som regeringen lägger fram.

Risken är därför att svensk kriminalpolitik med en framtida rödgrön regering åter skulle präglas av den handlingsförklarning som vi minns från föregående mandatperioder med socialdemokratiskt regeringsinnehav.

Herr talman! De kriminella gängerna hotar och tystar vittnen. Att tystnadskulturen kan brytas och skyddet för vittnen stärkas är avgörande för

tilliten till vår rättsordning. Möjligheten att höra vittnen anonymt är avgränsad och ska användas i undantagsfall. Men möjligheten kan komma att bli avgörande för att nå framgång i kampen mot den grova organiserade brottsligheten.
(Applåder)

I detta anförande instämde Fredrik Kärholm (M).

Anf. 12 ULRIKA LILJEBERG (C) replik:

Herr talman! Sverige har i dag en grov organiserad brottslighet på frammarsch, med dödliga skjutningar och sprängningar som de värsta av följer. Vi behöver från det offentliga sida agera kraftfullt. Centerpartiet har varit för i stort sett alla effektiva verktyg som löser de problemen.

När det gäller den lagstiftning som vi diskuterar i dag säger regeringen själv att den inte kommer att få användas av gängkriminella eller närstående till dessa vare sig för åtal eller för målsägande. Därmed kan vi konstatera att lagen inte kan förväntas bryta den tystnadskultur som vi ser inom de kriminella gängen.

Vidare bedöms lagen inte komma att användas särskilt ofta, utan i mycket få fall, och då med ett mycket lågt bevisvärde – om ens något. Det kommer inte att betyda något för målens utgång. Det gör i sig värdefulla vittnen till nästan värdelösa vittnen.

Däremot kommer lagen att skapa en stor förväntan hos många att få vittna anonymt. Deras besvikelse kommer rättsväsendet sedan att få hantera. Risken är då att vi får färre som väljer att vittna än före införandet av lagen. Jag skulle vilja höra hur ledamoten ser på riskerna och hur man har beaktat dem.

Anf. 13 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik:

Herr talman! Det är helt korrekt att systemet med anonyma vittnen kommer att användas i förhållandevis få fall. Men vi ser också hur de kriminella gängen med sitt våldskapital tystar vittnen.

Det gäller inte bara andra gängkriminella, utan vanliga, hederliga medborgare. I stadsdelar där de kriminella gängen dominerar skräms vittnen från att medverka i rättsprocesser. Kan detta system i vissa fall leda till att vittnen vågar lämna viktiga uppgifter som kan föra rättsprocesser framåt menar vi att det är ett viktigt bidrag.

Min fråga till ledamoten Liljeberg är: Hur ser Centerpartiet på möjligheter till anonyma vittnesmål i förundersökningar och den möjlighet som det kan innebära, vilket också Åklagarmyndigheten pekar på, att föra utredningar framåt, vilket i sin tur kan leda till ytterligare bevisning som kan användas i rättegången?

Anf. 14 ULRIKA LILJEBERG (C) replik:

Herr talman! Det är vanligt att anonyma tips förekommer i väldigt många förundersökningar. Det är en viktig del av dem. Men detta förslag kommer att göra väldigt viktiga vittnen som är värdefulla, som till exempel tillfällighetsvittnen, värdelösa.

De kommer inte alls att ha en avgörande effekt, så som ledamoten säger. De är viktiga för att utreda brott. Men de kommer med sin anonymitet

inte att få den vikt som de behöver. De kommer inte att kunna användas som det verktyg som brottsoffer behöver.

Vi är för teknisk bevisning, digitala spår, kameror, avlyssning, dna-bevisning och mycket annat som har föreslagits och finns. Vi är för kronvittnen och vittnesskyddsprogram. Vi kan se över straffskalorna för mened och övergrepp i rättssak.

Men detta är en främmande fågel i vårt rättssystem. Risken är att den nya lagen kommer att kosta mer än den smakar. Det är som en hammare när vi egentligen behöver en skruvmejsel i förundersökningarna.

Anf. 15 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik:

Herr talman! Regeringen vidtar som sagt många viktiga åtgärder för att komma åt de kriminella gängen. Frågan om anonyma vittnen är en del, och det ska användas i undantagsfall.

Men som både Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har konstaterat ser man en stor nytta av att kunna använda sig av detta verktyg. Även om det inte används i så väldigt många fall kan det ha stor betydelse i de enskilda fallen. Det har därmed stor betydelse för att kunna komma åt ledarskikt i kriminella nätverk och trycka tillbaka den grova organiserade brottsligheten ytterligare.

Anf. 16 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Mönsterbrytande – det är det begrepp som Moderaterna, inte minst justitieministern, har använt för att beskriva åtgärden med anonyma vittnen.

Man kan förstås lägga in olika betydelser i ett begrepp som mönsterbrytande. Det skulle kunna handla om att det bara är någonting som är helt nytt och som avviker från det sätt man arbetar på. Men jag tror att många har förväntningar på att mönsterbrytande när man pratar om gängkriminalitet handlar om att det är någonting som ska få stor effekt när det gäller att komma till rätta med situationen.

Herr talman! Nu har vi hört Mikael Damsgaard modifiera detta något i sitt anförande och säga att det förmodligen inte kommer att få särskilt stor effekt. Man kan se på de grannländer som har systemet att det bara är i ett litet fåtal fall det har använts. I den utredning som kom 2021 framgår att det i Norge inte fanns ett enda fall där anonyma vittnen hade använts under 20 års tid. I Finland, som har haft systemet sedan 2012, var det ett fall. I Danmark var det mindre än en handfull fall.

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Mikael Damsgaard vilken effekt han tror att det här kommer att få. Lagrådet har avstyrkt förslaget i sin helhet men också bedömt att det kommer att ha väldigt liten effekt. Och i den andra vågskålen: När det gäller de farhågor som finns, inte minst risken för att färre kommer att vittna öppet – hur ser Mikael Damsgaard på den risken, och hur har han värderat den när han har ställt sig bakom förslaget?

Anf. 17 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik:

Herr talman! När man jämför med våra nordiska grannländer är det en jämförelse som står sig väl såtillvida att de har kunnat införa ett sådant här system på ett rättssäkert sätt. De har kunnat följa internationella konventioner, vilket också Sverige kan göra.

Däremot haltar jämförelsen när det handlar om i vilken omfattning man kan tänka sig att den här typen av system skulle användas eftersom samhällsutvecklingen ser helt annorlunda ut. I Danmark, Norge och Finland skedde under 2022 sammanlagt åtta dödsskjutningar. I Sverige var det över 60. Vi har en helt annan utbredning av den grova organiserade brottsligheten och det grova våldet än våra nordiska grannländer har. Mot den bakgrunden ser jag det som sannolikt att man kommer att använda instrumentet betydligt oftare i Sverige än man gör i våra nordiska grannländer.

Sedan ska det fortsatt vara ett instrument man använder i undantagsfall, och detta måste vara tydligt. Grundprincipen är att man vittnar öppet i domstol. Det här är en form av vittnesmål där det ställs höga krav för att man ska kunna genomföra det.

Brottsförebyggande rådet har fått ett uppdrag att ta fram informationsmaterial och kommunicera kring hur systemet fungerar och vad det innebär att vittna i domstol.

Anf. 18 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Oftare än noll gånger, oftare än en gång eller oftare än max en handfull gånger under en period på 10–20 år är inte särskilt ofta.

Det är helt sant att vi har fler skjutningar i Sverige än man har i våra grannländer och en värre problematik. Men frågan är vad som väger tyngst – de fördelar som det här systemet potentiellt skulle kunna ha eller de nackdelar som många remissinstanser, även Lagrådet, och kritiker pekar på. Mikael Damsgaard svarade inte på någon av frågorna om de negativa farhågor som finns.

Herr talman! Jag har en enkel och rak fråga: Tror Mikael Damsgaard att det är någon som föredrar att vittna öppet framför att vittna anonymt? Och tror han att möjligheten för några att vittna anonymt kommer att påverka dem som möjligen annars skulle ha vittnat öppet att inte göra det över huvud taget?

Anf. 19 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik:

Herr talman! Det finns naturligtvis många som kan vara oroliga inför att vittna. Här har åklagare och polis en otroligt viktig roll i att motivera och göra människor trygga med att vittna i domstol. Det är en utmaning i dag, och det kommer att vara en utmaning framöver. Jag ser inte att detta lagförslag kommer att ha någon avgörande betydelse i den delen.

Jag kan återigen konstatera att både Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten ser att det kan finnas stor nytta med det här instrumentet. Det gäller inte minst inom ramen för förundersökningar, där anonyma vittnesmål kan leda brottsutredningar vidare. Det kan göra att man får andra uppslag och en annan typ av bevisning som sedan också kan användas i domstol. Därmed kan man också fälla fler som begår grova brott inom ramen för den grova organiserade brottsligheten.

Anf. 20 GUDRUN NORDBORG (V):

Herr talman! Jag kommer att yrka avslag på regeringens proposition. Men eftersom jag inte tror att det kommer att bli ett sådant beslut i kamraren i morgon yrkar jag också bifall till reservation 4, som innebär ett krav på att regeringen tillsätter en utredning om ett nytt stärkt personsäker-

hetsprogram som på allvar skulle kunna bryta tystnadskulturen och skydda inte enbart vittnen utan också brottsoffer.

Vänsterpartiet delar naturligtvis regeringens bedömning att den tystnadskultur och den våldsutveckling som finns är mycket oroande. Den finns särskilt omkring kriminella nätverk och i politiskt eftersatta områden, vilket är djupt problematiskt. Att komma till rätta med tystnadskulturen är en viktig fråga som måste tas på största allvar. Men ett system med anonyma vittnen är inte rätt väg.

Juridik är frusen politik. En politisk majoritet kan driva igenom de förslag till lagstiftning som man önskar. Men juridik är också ett akademiskt ämne och ett kompetensområde. Det ställer krav på grundläggande värden och mänskliga rättigheter som, särskilt efter andra världskriget, har utvecklats som ett värn mot olika övergrepp. Det handlar om respekt för våra grundlagar och för konventioner som Sverige skrivit under. Jag menar att den SD-ledda regeringen ofta underminerar centrala värden, och det gäller mycket ofta rättssäkerhetsfrågor.

Den aktuella reformen har dessutom beretts på ett märkligt sätt trots, eller kanske på grund av, att frågan har varit föremål för flera utredningar. Flera utredningar har avstyrkt genomförande. Det gällde mycket tydligt den förra utredningen. Den fick också ett mycket brett stöd av remissinstanserna.

Den utredning som nu ligger till grund för propositionen hade ett begränsat mandat. Direktiven kan med fog beskrivas som en beställning. Det skulle inte längre utredas *om* det var rimligt med anonyma vittnen eller inte. Beställningen gick ut på *hur* ett system med anonyma vittnen skulle kunna förverkligas. Detta faktum uppmärksammades med ogillande av åtskilliga remissinstanser. De fortsätter också att vara starkt kritiska till innehållet i reformförslaget.

Regeringen konstaterar i propositionen att en majoritet av remissinstanserna avstyrker. Jag skulle vilja påstå att den majoriteten består av dem som kommer att vara tvungna att hantera den reform som det nu finns risk att vi antar.

Lagrådet är fortsatt mycket kritiskt, men också många andra tunga remissinstanser – Brå, Domstolsverket, Göta hovrätt, Institutet för mänskliga rättigheter, Justitiekanslern, Malmö tingsrätt, Justitieombudsmannen, Stockholms tingsrätt, Stockholms universitet, Svea hovrätt, Journalistförbundet, Advokatsamfundet, Sveriges Domareförbund, Tidningsutgivarna, Uppsala universitet, Västmanlands tingsrätt med flera.

Det finns också några som tydligt är för, nämligen brottsofferjourerna och Polismyndigheten. Sedan finns det myndigheter som tillstyrker men med starkt kritiska kommentarer. Där ingår Säpo, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. Centrum för rättvisa vill varken tillstyrka eller avstyrka men lämnar en serie synpunkter kring rättssäkerhetsfrågorna. De markerar att detta innebär ett avsteg från svenska processtraditioner som aktualiserar väldigt svåra intresseavvägningar och vill därför tidsbegränsa det nu aktuella lagförslaget.

I propositionen får vi bara delvis veta vilka remissinstanserna är och vilka deras argument är. Det finns dock i propositionen en del viktig argumentation från remissinstanserna kring vad som skaver i själva reformförslaget. Det handlar om både praktiska och rättsliga problem i tillämpningen. Hur ska en delgivning gå till? Hur ska sanktioner genomföras mot

Prot. 2024/25:37
26 november

Anonyma vittnen

ett vittne som inte kommer, som vite, hämtning eller häktning? Och hur ska frågan om ed formuleras – för att inte tala om riskerna för eventuell mened och eventuella processer på grund av det?

Flera problematiserar också relationen mellan den vittnesplikt som vi egentligen har och den åtalsplikt som åklagaren har. Hur ska vi kunna göra en intresseviktning mellan vad som är rättssäkerhet för den som är misstänkt eller gärningsperson och vad som kan vara befogade skyddsanledningar för ett vittne när vi kanske är i starten av en process under förundersökningen? Man kanske inte ens vet vem som är gärningsperson. Här finns oerhörda utrymmen för gungfly och mycket svåra bedömningar.

Det kan också ifrågasättas hur man ska klara av att garantera anonymiteten. Det kan handla om processer över lång tid, och det kan handla om processföring i flera instanser efter överklaganden.

Regeringen hoppas uttryckligen på att fler ska kunna och vilja vittna på grund av anonymiteten och att det ska leda till fler fällande domar. Alla, inklusive regeringen, är samtidigt helt eniga om att uppgifter från ett anonymt vittne har ett begränsat bevisvärde. Det öppnar för att vittnets anonymitet riskerar att bidra till en friande dom.

Det finns också stor oro för att reformen drivs av orealistiska förväntningar och kan komma att rubba tilliten till och förtroendet för rättsväsendet. Vittnen kanske till och med avstår helt och hållet om de inte känner sig trygga i att kunna få anonymitet i prövningen enligt reglerna.

Sammanfattningsvis menar jag att detta handlar om signalpolitik från regeringen som i bästa fall kommer att sakna effekt men som i värsta fall får motsatt effekt. Detta, menar jag, är mycket onödigt. Jag yrkar avslag på propositionen, det vill säga bifall till reservation 1.

Sedan vill jag markera att vi behöver göra mycket mer för att kunna förebygga kriminalitet och gängkultur. Det sker bäst på helt andra områden än kriminalpolitiken, men mer måste också göras för att skydda bevispersoner. Därför jag yrkar jag även bifall till reservation 4 om att regeringen bör tillsätta en utredning om ett nytt särskilt personsäkerhetsprogram som på allvar skulle kunna bryta tystnadskulturen och skydda vittnen och brottsoffer.

Anf. 21 TORSTEN ELOFSSON (KD):

Herr talman! Att vittna är en grundläggande medborgerlig plikt, vilket nämndes här av föregående talare. Vi är alla skyldiga att infinna oss till en förhandling i brottmål om domstolen kallar. För det mesta är det ganska odramatiskt, även om många upplever det som obehagligt och blir lite nervösa och oroliga inför uppmärksamheten.

Dagligen står vittnen i rätten och avger sina berättelser och iakttagelser under ed utan att det förekommer hot och påtryckningar. Vår rättsordning har historiskt och av tradition byggt på en öppen och transparent rättsprocess där det varit självklart att vittnen personligen infinns sig och i förhandlingen talar om vem man är och vad man har att tillföra i brottmålet.

Öppenheten utgör en viktig grundbult i regeringsformen och Europakonventionen om mänskliga rättigheter, som ställer krav på en rättvis rättegång. En misstänkt eller tilltalad ska ges möjlighet att försvara sig.

Herr talman! I den bästa av världar ska det även förhålla sig på det sättet. Vi ska fortsätta värna de principerna. En ny och förändrad brutal verklighet ställer dock nya krav.

Under senare år har gängkriminalitet, organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism slagit rot i vårt land. Kriminella med stort våldskapital kontrollerar stora delar av den kvalificerade brottsligheten och utgör i grunden ett hot mot såväl enskilda som näringsliv och vårt samhälle i stort, och i förlängningen även mot vår demokrati. De som har ledande roller håller sig på armlängds avstånd från dem som ska utföra det smutsiga hantverket. Man vet vilka de är, men det är svårt att styrka kopplingen.

Herr talman! I dag debatterar vi regeringens förslag om anonyma vittnen. Möjligheten att vittna anonymt utgör en viktig pusselbit i målsättningen att få de kriminella ledarfigurerna lagförda och dömda.

Jag tror att de flesta som lyssnar på detta i denna kammare inser att personer som vittnar mot kriminella, som styr med våld och hyser ett förakt mot människoliv, bokstavligen riskerar livet. Och sannolikheten för att de ska mista livet är en lågoddsare. Följden blir att ingen med självbevarelsesdrift kliver fram och vittnar. Svaret blir tystnad. Ingen vill i dessa fall tala med vare sig polis, åklagare eller domstol.

Herr talman! Inte oväntat har förslaget mött kritik från skilda håll, för detta är ett annorlunda inslag i vår rättsordning. Det är dock viktigt att slå fast att Europakonventionen om en rättvis rättegång med krav på öppenhet medger undantag om systemet utformas på ett sätt som säkerställer den tilltalades rätt till ett effektivt försvar. Enligt min och Kristdemokraternas bedömning är regeringsförslaget utformat så att det tillgodoser detta krav.

I kritiken har det även anförts att bevisvärdet av anonyma vittnesmål är lågt. Det är självfallet någonting som kan vägas in i domstolens bedömning tillsammans med övrig bevisning och bevisvärdering. Lite förenklat kan det sägas att ett vittnesmål med lågt bevisvärde är bättre än inget vittnesmål alls. Därför kan man inte bortse från att det kommer att ha betydelse. Bevisvärdering är, som sagt, en fråga för domstolen och inte för oss i denna kammare.

Kritiker har även blickat mot våra grannländer, vilket också har nämnts här, som redan har infört möjligheten till anonyma vittnen och pekat på att möjligheten används i väldigt liten utsträckning. Det är säkert sant. Min bedömning, baserad på mina tidigare erfarenheter från polisen, är att det även hos oss lär bli aktuellt i ett fåtal fall.

Men vi har en delvis annan situation, vilket också har nämnts här tidigare, med en nivå på antalet skjutningar och sprängningar som saknar motstycke i Europa. Och vi har också en organiserad brottslighet som har etablerat sig väldigt snabbt och har ett stort inflytande över vårt samhällsliv.

Möjligheten till anonyma vittnesmål begränsas även av kravet på att brottet ska ha ett straffvärde på minst två år. Därför är det inte så att alla och envar kan kräva att få vittna anonymt. I det dagliga livet i domstolarna kommer man därför att fortsätta att komma in och avlägga sitt vittnesmål helt öppet.

Sammanfattningsvis: Anonyma vittnen är någonting nytt i vår lagstiftning och ett försök att bryta den tystnadskultur som har brett ut sig. Det är svårt, som också har nämnts här, att sia om utfallet av detta, och regeringen kommer att följa upp lagen och dess tillämpning. Men vi kristdemokrater välkomnar propositionen som kommer att ge rättsväsendet ytterligare ett viktigt verktyg i brottsbekämpningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till propositionen.

Anf. 22 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt replikera. Men när jag hörde Torsten Elofsson säga att ett vittnesmål med lågt bevisvärde är bättre än inget alls måste jag ändå bemöta detta. Jag tycker nämligen att det är häpnadsväckande och naivt. Om man säger att ett vittnesmål som inte har något bevisvärde skulle vara bättre än inget alls bortser man helt från de risker som är uppenbara med att det är falska vittnesmål, att det är mened som begås och att det inte finns någon möjlighet för domstolen att ställa de följdfrågor som riskerar att vittnets identitet röjs.

Herr talman! Det är inte så att en papperslapp som hittas på backen med ett vittnesmål som man inte kan värdera skulle vara bättre än inget alls, utan det måste naturligtvis styrkas.

Herr talman! Jag arrangerade ett seminarium om anonyma vittnen tillsammans med moderaten Louise Meijer för ett tag sedan. Jag vill minnas att även Torsten Elofsson var och lyssnade på detta. Under seminariet togs ett exempel upp som jag tyckte var ganska talande: Tänk om vi skulle införa möjligheten med anonyma alibin. Jag misstänker att Torsten Elofsson inte skulle tycka att ett anonymt alibi skulle vara bättre än inget alibi alls.

Anf. 23 TORSTEN ELOFSSON (KD) replik:

Herr talman! Jag tycker att Rasmus Ling förminskar denna fråga lite grann. Det är inte så att regeringen har bortsett från de komplikationer som finns i fråga om detta, utan man har byggt in ett system för hur denna anonymitet ska hanteras. Domstolen ska inte känna till denna persons rätta identitet. Den ska vara känd av en annan domstol, så att säga, som har beslutat om behovet av och rättigheten för någon att få vittna anonymt.

Om Rasmus Ling hade lyssnat skulle han ha hört att jag sa att domstolen möjligen inte värderar detta vittnesmål så högt som om vittnet hade framträtt med sin identitet och varit känd. Det innebär inte att domstolen bortser från vittnesmålet i sig, men det har kanske ett lägre bevisvärde. Men sammantaget med övrig bevisning kan det vara så att det tillmäts en betydelse.

Jag tycker därför att regeringen har underbyggt sitt resonemang väldigt väl när det gäller hur processen ska gå till med ombud och annat, som jag inte gick in på i mitt anförande. Men jag utgår från att Rasmus Ling är väl medveten om att detta resonemang har förts. Jag utgick från bevisvärderingen som domstolen har att göra. Domstolen gör en bevisvärdering utifrån alla vittnesmål och bedömer om vittnet är trovärdigt eller inte. Även om personen som vittnar är känd av domstolen kan vittnesmålet ha ett lågt bevisvärde, eller hur, herr Rasmus Ling?

Anf. 24 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Naturligtvis kan en person som vittnar öppet ha lågt förtroende. Det är domstolens sak att göra en bedömning under förhandlingen eller efter att förhandlingen är avslutad och väga samman allt.

Men jag vänder mig fortfarande mot att ett lågt bevisvärde är bättre än inget alls, när det är så rent faktiskt att möjligheten att korsförhöra och ställa motfrågor kommer att vara så pass begränsat. Risken är då att det kommer att finnas falska vittnesmål men att man inte kan ta reda på vem det är som vittnar och vilka intressen som finns.

Herr talman! Jag tackar för svaret, men jag beklagar att Kristdemokraterna har kommit fram till att detta är en bra idé.

Prot. 2024/25:37
26 november

Anf. 25 TORSTEN ELOFSSON (KD) replik:

Herr talman! Det jag sa var att alternativet till anonyma vittnen är total tystnad och att man inte får något vittnesmål över huvud taget om en person riskerar sitt eget liv för att ställa upp i vittnesbåset. Då säger vittnet ingenting. Jag tror till och med att en person kan vara beredd att riskera mened för att tiga sig igenom en förhandling. Det är i så fall inte första gången som det händer. Jag tror att man måste ta den risk som denna person utsätts för i beaktande och värna denna person som faktiskt vill hjälpa till att få en ledargestalt inom den organiserade brottsligheten fälld. Personen kanske är en avhoppare som vill ställa upp och göra rätt för sig. Då tycker jag att även Rasmus Ling ska respektera denna inställning och också respektera den risk som denna person utsätter sig för för att gagna en rättvis rättegång och ett bra bemötande.

Anonyma vittnen

Anf. 26 ULRIKA LILJEBERG (C):

Herr talman! Sverige har i dag en grov organiserad brottslighet på frammarsch, med dödliga skjutningar och sprängningar som dess värsta följd. Den organiserade brottsligheten har gått från handel med narkotika och vapen till att även hantera svart arbetskraft, trafficking, bedrägerier mot både välfärden, företag och enskilda, avfallsbrottslighet och olaga spel. Vi ser även tecken på infiltration, korruption och otillåtna påtryckningar i fråga om både myndigheter och företag.

Från det offentliga sida behöver vi agera kraftfullt. Vi behöver ge rättsväsendet och även andra delar av samhället rätt verktyg och resurser för att både förebygga och bekämpa detta. Vi behöver samtidigt klara av att hantera mängdbrott och våld mot barn och kvinnor, liksom att ha en polisiär närvaro i hela landet. Det anstår oss inte som stat att ha lägre ambitioner än så.

Vi i Centerpartiet har varit för högre straff för vapenbrott och för införandet av preventiva tvångsmedel och vistelseförbud. Vi har även stått bakom de historiskt stora resurstillskotten till hela rättsväsendet och ser positivt på ett ökat användande av bland annat kameror. Vi är kort sagt för effektiva verktyg som löser de problem vi har.

Herr talman! Vittnesmål från personer som har sett eller vet saker är ofta en viktig del av bevisningen i brottmål. Det är ett stort hinder och problem om det finns en tystnadskultur som gör att personer tvekar eller vägrar att vittna på grund av rädsla eller oro, detta oavsett om det är befogat att känna så eller inte. Att bryta tystnadskulturen och få fler att känna sig trygga med att vittna är mycket viktigt. Därför är det avgörande att ha effektiva och rättssäkra verktyg och metoder för att uppnå detta.

Regeringen, Sverigedemokraterna och Socialdemokraterna föreslår nu ett införande av anonyma vittnen. Lagrådet och ett stort antal remissinstanser är kritiska till förslaget. Man säger att en rättegång enligt regeringsformen ska genomföras rättvist, ett begrepp som omfattar de grundläggande rättssäkerhetsprinciperna att förfarandet ska vara objektivt och kontradiktoriskt samt att parterna ska vara likställda i processen. Lagrådet anser att det finns anledning till starka principiella betänkligheter mot förslaget ur rättssäkerhetssynpunkt.

Man anser dock att den föreslagna regleringen ändå får anses acceptabel och förenlig med den svenska rättsordningen. Detta noterar vi, men det gäller enbart om utgångspunkten är att de anonyma vittnesmålen tillmäts ett mycket lågt bevisvärde. Skälet till det mycket låga bevisvärdet i ett anonymt vittnesmål är att det avgörande är att vittnet berättar vem denne är, hur relationen till den målsägande, den misstänkte eller den åtalade ser ut samt vad vittnet sett eller vet, liksom övriga omständigheter.

Allt detta handlar om att man ska kunna bedöma vittnets trovärdighet och tillförlitlighet och därigenom korrekt kunna avgöra vittnesutsagens bevisvärde. Utan att veta vittnets identitet och övriga omständigheter är detta i stort sett omöjligt. Regeringen anger dock följande i redovisningen av konsekvenserna av förslaget:

”Förslagen bedöms ge de brottsbekämpande myndigheterna effektiva verktyg för att utreda brott och bryta den tystnadskultur som finns omkring de kriminella nätverken. Möjligheten att vara anonym i en rättsprocess kopplad till konflikter i och mellan kriminella nätverk bedöms öka vittnens benägenhet att medverka i en rättsprocess. Detta förväntas bidra till att fler brott kan klaras upp och att fler gärningsmän kan dömas för allvarliga brott.”

Det är vad regeringen skriver. Men regeringen anför i samma proposition att det inte är lämpligt och att det inte kommer att bli aktuellt att personer som har en nära relation med den tilltalade får vittna anonymt. Det torde innebära att medlemmar i samma kriminella nätverk inte kommer att få vittna anonymt mot varandra. Inte heller närstående till vare sig målsägande eller misstänkta kommer att få göra det. Det är svårt att förstå hur förslaget kommer att bryta tystnadskulturen inom kriminella nätverk när regeringen själv säger att lagen inte ska omfatta dessa grupper.

I stället blir det så kallade tillfällighetsvittnen som kan ges anonymitet. Det handlar alltså om personer som inte på något sätt varit inblandade i men av en tillfällighet har råkat bevittna ett brott. Trots att ganska många rekvisit ska uppfyllas för att beslut om anonymitet ska medges kvarstår det faktum att dessa många gånger mycket värdefulla vittnen förlorar det mesta av sitt bevisvärde när de blir anonyma. Värdefulla vittnen blir genom anonymiteten nästan värdelösa. Med ett tillfällighetsvittne, som hade kunnat medverka till en fällande dom om personen hade vittnat öppet, kan anonymiteten göra att det blir en friande dom.

Regeringen säger vidare i sin konsekvensutredning att antalet beviljade ärenden bedöms bli få med den utformning som regleringen föreslås få. Det handlar om endast ett begränsat antal fall årligen, vilket vi också har sett från våra nordiska grannländer. Att dessa anonyma vittnen skulle få den dämpande effekt på brottsligheten som anges får nästan anses orimligt, men det kommer med stor sannolikhet att skapa en stor förväntan hos vittnen att framför allt polis, åklagare och domstolar ska kunna ge dem en möjlighet som inte finns.

Herr talman! Centerpartiet är för ett ökat stöd till och skydd av vittnen. Vi är öppna för skärpta straff för övergrepp i rättssak och mened. Vi är för ett ökat användande av kronvittnen, och vi ser som sagt positivt på många av de förslag som har lagts fram eller förväntas komma inom kriminalpolitiken med ökad teknisk bevisning, såsom avlyssning, kameror, dna-bevisning och annat.

Vi är dock inte redo att ge avkall på rättssäkerheten och få en lag på plats som kommer att användas mycket sällan och som när den används kommer att leda till ett mycket lågt bevisvärde – och detta samtidigt som det finns en risk att många andra värdefulla vittnen blir så besvikna över att inte omfattas av lagen att de kommer att välja att inte vittna alls. Det gör att den föreslagna lagen i slutändan innebär en risk att det inte alls blir fler som vittnar utan i stället färre.

Sammanfattningsvis anser vi att införandet av anonyma vittnen inte är en effektiv lagstiftning mot den grova organiserade brottsligheten. Vi yrkar bifall till reservation 1, som innebär avslag på förslaget att införa anonyma vittnen.

Anf. 27 MARTIN MELIN (L):

Herr talman! Lagen om anonyma vittnen i brottmål handlar om att stärka skyddet för vittnen till grova brott. Det handlar om vittnen som har civilkuraget – som har styrkan, viljan och orken – att trots hot och kanske till och med våld hjälpa rättsväsendet att se till att skyldiga personer kan fällas i domstol. Lagen ska finnas till för att de som vittnar förhoppningsvis ska kunna berätta vad de vet eller vad de har sett utan att drabbas av repressalier, hot eller våld som riktas mot dem själva eller deras anhöriga.

Både Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har uppgett att man ser problem med att bedriva förundersökningar där vittnen skräms till tystnad. Därmed har vi politiker två vägar att gå: Antingen gör vi någonting åt det här, eller också sitter vi tysta, blundar och håller för öronen och hoppas att allting löser sig ändå. En sådan politiker vill i alla fall inte jag vara. Jag vill se skillnader, jag vill se förbättringar och jag vill se lösningar.

Då kommer vi till det som vi debatterar i dag, nämligen om anonyma vittnen är lösningen på det problem vi ser. Jag vet inte det, och jag tror inte att någon annan här inne heller vet det. Men förhoppningsvis är det här en av de pusselbitar som rättsväsendet behöver för att bättre kunna klara upp just grova brott och förhoppningsvis även få fällande domar i domstol. Som enskild lag är det här knappast någonting som kommer att lösa problemen, som jag sa tidigare, men det tror jag inte heller att någon av oss här inne har påstått.

Jag vet att det finns remissinstanser som är negativa till detta. De befarrar att rättssäkerheten kommer att åsidosättas. Jag förstår kritiken och ser oron, men jag delar den inte. Jag känner mig trygg med att vi har kompetenta åklagare som kan värdera vittnets betydelse och dess trovärdighet. Jag har även förtroende för att våra domstolar kan göra dessa bedömningar.

Jag inser att bevisvärdet hos ett anonymt vittne är lägre än om vittnet inte hade varit anonymt. Men som den kristdemokratiska ledamoten nyss sa: Om alternativet är att vi inte har något vittne alls måste det ändå vara bättre att ha ett vittne som pratar, även om bevisvärdet är lågt.

Vi har också hört andra tala om att det är skillnad på ett vittne i en domstolsförhandling och ett vittne i en förundersökning. Om ett mord sker och polisen inte vet någonting men någon ringer och säger sig veta vem som är skyldig. Jaha, säger polisen, kan du berätta det? Nej, det tänker jag inte göra, säger personen i fråga, för jag vågar inte och kommer själv drabbas i så fall. Om man då utlovar anonymitet kanske man får ett namn. Därifrån kan man sedan jobba vidare. I min värld är detta bra.

Jag vet att det finns en annan syn på frågan i andra partier. De ser hellre personskydd för hotade vittnen som alternativ. Men det löser inte problemet. Vittnet kommer fortfarande att vara under hot och får leva med oro och skräck dag som natt och undra om det är denna natt som ens hus eller lägenhet sprängs. Jag kan försäkra er att det inte är roligt att leva under ett sådant hot. Det kommer inte heller ett vittne att tycka.

I dag är det en medborgerlig skyldighet att vittna, men jag menar att samhället också är skyldigt att kunna skydda ett vittne.

Nu inför vi denna lag, och sedan får vi se hur den kommer att användas och vilka resultat den ger. Jag står bakom propositionen, herr talman.

Anf. 28 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Jag har en väldigt kort och enkel fråga till Martin Melin. Vi hörde precis argumentationen, och jag har tidigare sett gemensamma presskonferenser och liknande. Men jag undrar vilken hållning Liberalerna som parti har i fråga om anonyma vittnen vid rättegångar. Jag har förstått att man är för det för att driva förundersökningar framåt, men vilken hållning har partiet antagit vad gäller anonymitet vid rättegångar?

Anf. 29 MARTIN MELIN (L) replik:

Herr talman! Jag tackar Rasmus Ling för frågan. Vi har ett beslut från vårt landsmöte om att stödja anonyma vittnen. Det var väldigt jämnt. Precis som Socialdemokraterna hade vi interna diskussioner om för- och nackdelar.

Utvecklingen i samhället går med raketfart. Vi ser att det blir allt svårare för rättsväsendet – polis och åklagare – att driva förundersökningar på grund av att våldskapitalet har ökat enormt i dessa grupperingar. I dag skyr de inga medel. Det är en utveckling som vi har sett bara under de senaste två, tre, fyra åren.

Vi har som sagt haft en debatt. Den var inte lätt. Vi har pratat om för- och nackdelar, och vi har flera åklagare och poliser i partiet som har kommit med sina åsikter och synpunkter. Efter att vi sett den utredning som ligger till grund för denna proposition – det kom ju också en utredning 2021, och det finns även äldre utredningar – och så som den är utformad har vi beslutat oss för att stå bakom den, vilket vi gör i dag.

Anf. 30 RASMUS LING (MP) replik:

Herr talman! Det är helt sant att utvecklingen på området har varit negativ och att det finns all anledning att arbeta för att vittnen överlag ska få ett betydligt bättre skydd än vad man har i dag. Jag hoppas och utgår från att både Martin Melin och regeringen tycker det. Oavsett vad vi tror att detta kommer att leda till kommer det här trots allt att röra ett fåtal. Den stora mängden vittnen kommer även i fortsättningen att få vittna öppet och kommer att behöva ett större skydd från rättssamhället än vad som är fallet i dag.

Herr talman! Jag ska inte bli långgrandig. Vi har haft en diskussion. Jag beklagar att minoriteten i Liberalerna inte fick gehör. Men säga vad man vill om Liberalerna är våra partier ändå ibland lika i det avseendet att vi ofta har transparenta diskussioner och att man kan följa vad olika företrädare tycker och tänker. Jag tror att det gagnar demokratin på flera olika sätt.

Anf. 32 RASMUS LING (MP):

Anonyma vittnen

Herr talman! Nu har riksdagens partier genom sina företrädare i justitietskottet redogjort för sina ståndpunkter om förslaget att införa anonyma vittnen i svensk rätt. Jag ska som sista talare ut i mitt inlägg redogöra för varför jag och Miljöpartiet säger nej till förslaget. Jag yrkar avslag på förslaget i betänkandet och bifall till reservation 1.

Regeringen har argumenterat för att det här är en mönsterbrytande åtgärd som behövs för att gängbrottsligheten har blivit ett så allvarligt samhällsproblem som det de facto är. Men samtidigt står det i propositionen att bedömningen är att anonyma vittnen kommer att användas ytterst sparsamt.

Utifrån våra grannländer, som har detta sedan olika tidpunkter tillbaka, vet vi att det inte används speciellt ofta. I Norge har man använt det i noll fall, enligt vad juristerna där kan komma ihåg. I Finland har det använts vid ett tillfälle. Då handlade det om krigsbrott i Irak eller Syrien. I Danmark har det använts vid ett par tillfällen.

Frågan är, herr talman, vad som är mönsterbrytande. Jag är rädd för att det inte är det oroande mönstret att få vill eller vågar vittna, utan det som är mönsterbrytande är att det avviker från en grundläggande ordning i svensk rätt men utan att ha några uppenbara fördelar.

Herr talman! Man kan ha invändningen att även om det inte skulle användas i särskilt många fall skulle det kunna vara till hjälp i ett enstaka fall. Och om det så bara är i ett fall är det ändå värt allt detta. Jag har fört diskussioner med företrädare som är positiva till förslaget som har argumenterat så: Det räcker med *ett* fall för att det ska vara värt det. Men då bortser man från de risker som finns.

Med denna förändring är nämligen risken stor att om möjligheten att vittna anonymt ges för en eller några kommer det att skapa förväntningar hos den stora massan att kunna använda detta regelmässigt. Det är inte jag som hittar på det här, utan det varnar inte minst Lagrådet för men även många andra. Finns möjligheten för några kommer alla att vilja ha den, för det är aldrig bekvämt att vittna, inte ens i enkla fall. Många gånger är det farligt. Det finns ingen som helst anledning att negligera det. Det här kommer att röra sig om mycket få fall, och de allra flesta kommer även i fortsättningen att behöva vittna öppet. Det går inte att nog understryka att det behöver göras väldigt mycket mer för att stärka skyddet för dem.

Frågan är också, herr talman, vilken nytta ett anonymt vittnesmål ger. Den konstruktion som man har valt, det vill säga att rättens domare och nämndemän inte kommer att veta vem som vittnar, är bra på så sätt att det blir rättvist under rättegången genom att försvaret och de som ska döma har samma information, men det gör också att värdet blir väldigt begränsat.

Jag är rädd för att det som flera har tagit upp i debatten om att bevis med ringa värde är bättre än inget leder helt fel. Man bortser då från risken att det kan vara ett felaktigt vittnesmål och att det därmed blir ett villospår i stället för ett litet bevisvärde. Det, herr talman, är en risk som i så fall sätter rättssäkerheten ur spel.

Herr talman! En aspekt som jag tycker har diskuterats för lite överlag är vad som händer i de fall där ett vittne har beviljats anonymitet men anonymiteten sedan röjs. Om vi kommer att se sådana fall framöver, där någon som har fått statens garanti att förbli anonym sedan blir utsatt för en hämndaktion, hur kommer då ansvarsutkrävandet att se ut? Vad kommer det att göra med förtroendet för rättsväsendet? Det här är frågor, herr talman, som inte har fått några svar och som i alltför liten utsträckning har belysts.

Herr talman! Jag ska inte gå in alltför djupt i beredningen av det här ärendet, men eftersom jag nu ändå står här i talarstolen kan jag ta tillfället i akt att klaga över att remisstiden var i kortaste laget och att antalet remissinstanser var för litet. Det var alltför snävt.

Herr talman! Jag kan konstatera att Lagrådet avstyrker hela förslaget. Lagrådet förutsätter att bevisvärdet av ett anonymt vittnesmål kommer att vara oerhört lågt. Värderas det å andra sidan högt blir det i stället ett hot mot rättssäkerheten. Lagrådet pekar också på att förväntningarna från allmänheten kommer att vara ganska stora på den här reformen och de möjligheter den kommer att ge.

Herr talman! Mycket talar alltså för att det här förslaget kommer att skada och att vinsten blir ingen alls eller väldigt begränsad. Därför, herr talman, borde riksdagen avslå propositionen. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 27 november.)

§ 6 Ett starkt polissamarbete i Tornedalsregionen

Justitieutskottets betänkande 2024/25:JuU5

Ett starkt polissamarbete i Tornedalsregionen (prop. 2024/25:12)
föredrogs.

Anf. 33 PETTER LÖBERG (S):

Herr talman! Tornedalen är lite speciellt, brukar vi säga när vi åker upp för att hälsa på svärföräldrarna, boende strax norr om polcirkeln. Det är norrskenet och midnattssolen. Det är vackra Torne älv. Det är den högst påtagliga flerspråkigheten i regionen. Det är gränslandet. Det är Tornedalen.

Om man roar sig med lite släktforskning ser man att släkterna och gårdarna historiskt sett har funnits på båda sidor om älven. Det har varit naturligt att flytta över fram och tillbaka – det kvittar lika.

Även avstånden är påtagliga. De geografiska avstånden är långa. I gränsregioner som Tornedalen finns det behov av att ambulans, räddningstjänst och brandkår snabbt kan korsa landsgränsen för att göra akuta utryckningar. Därför undertecknade länderna ett gemensamt avtal 2021 – en avsiktsförklaring för ett fördjupat samarbete gällande krisberedskap, civilt försvar och räddningstjänst.

I morgon kan förhoppningsvis riksdagen fatta beslut om att godkänna ett avtal mellan Sverige och grannlandet med broderfolket – Finland.

Avtalet innebär ett fördjupat polissamarbete – äntligen – med tillhörande lagstiftningsändringar.

Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet.

Eftersom jag är först ut i debatten ska jag kortfattat redogöra för innehållet. Förslaget innebär att finländska polismän och poliskvinnor får utföra vissa polisiära uppgifter på svenskt territorium. Det föreslås bestämmelser som gör det möjligt att föra in exempelvis finländska tjänstevapen och som reglerar tillhörande befogenheter hos polismännen.

Förslaget innebär enormt stora fördelar för flexibiliteten i hela regionen och för befolkningens trygghet. Det finns ett antal huvudsakliga skäl som vi kan se väldigt tydligt i förväg.

Framför allt handlar det naturligtvis om responstiden. Det blir möjligt med betydligt snabbare insatser med det här förslaget när det gäller både allvarliga olyckor och grov brottslighet. Därmed blir det också effektivare brottsbekämpning. Detta stärker utan tvivel den operativa förmågan att hantera mord, rån, våldtäkter, människorov etcetera i regionen. Samarbetet gör det helt enkelt möjligt att snabbt mobilisera resurser från båda länderna. Det är synnerligen värdefullt med tanke på hur glest befolkat området är och hur låg polistätheten är. Dessutom leder det, som så ofta när man samarbetar, till förbättrat informationsutbyte mellan poliskårerna i de olika länderna. Detta bidrar naturligtvis även till alla de fördelar som nämndes tidigare.

Man kan naturligtvis också se en rad komplikationer i anslutning till det här. Polisförbundet lyfter – som vanligt, höll jag på att säga – väldigt kloka perspektiv. Det kan handla om praktiska eller juridiska utmaningar som uppstår. Det kan vara språkbarriärer. Det kan vara olika kulturer inom de olika polismyndigheterna. Det kan vara skillnader i lagstiftning som fortfarande inte regleras fullt ut med det här avtalet. Det kommer att finnas behov av gemensam och adekvat utbildning. Naturligtvis kommer det också att krävas samarbete och samövning.

Det kommer att finnas mängder med komplikationer och målkonflikter. De flesta av dem kan vi inte ens förutse, utan de kommer i morgon och i framtiden att dyka upp som strul som vi inte ens visste fanns. Vänsterpartiet lyfter i sin reservation ett perspektiv kopplat till tillsynen, som man kanske också måste justera i efterhand – vad vet jag. Så småningom kommer vi att se saker och ting som behöver justeras.

Trots det måste vi låta det här samarbetet gå vidare och växa fram organiskt mellan människor i glesbygd, som det faktiskt handlar om. I gränsbygderna är människor på goda grunder synnerligen frustrerade över att polisstationen bara har öppet tre timmar i veckan. Man känner en oro över att det kan dröja 45 minuter eller kanske ännu längre innan det kommer en polis på plats om man utsätts för ett våldsbrott. De poliser som jobbar dagligdags ser att gränshinder, byråkratiska hinder och landsgränser sätter käppar i hjulet för att kunna klara upp brott och lösa uppgifterna man har.

Vi har trots allt en grundmurad optimistisk inställning – det här avtalet och de här lagändringarna kommer att leda till ökat samarbete. Men samarbetet över nationsgränserna är skört. Vi kan se hur de geopolitiska förändringarna på norra halvklotet gjort att samarbetet i Barentshavsregionen och på Nordkalotten mer eller mindre kollapsat. Någonting som faktiskt var på gång under många år är nu helt plötsligt obefintligt, och det handlar framför allt naturligtvis om Ryssland.

Prot. 2024/25:37
26 november

*Ett starkt polis-
samarbete i Torne-
dalsregionen*

Vi såg hur man i samband med pandemin slöt sig igen. De svensk-norska och svensk-finska relationerna, som vi hade jobbat med under oerhört lång tid, fick sig en allvarlig törn. Misstron mellan grupper och individer växte. Decennier av relationsbyggande ersattes av misstro gentemot strategier och perspektiv under pandemin. Det här är såklart bakslag.

Men i tider av motgångar och barriärbyggande spottar vi i näven och försöker se framåt och vara konstruktiva. Det här avtalet, som den förra regeringen tog initiativ till, är ett sådant exempel. Vi krånglar inte till det utan gör som vi brukar och sluter ett avtal – typ så.
(Applåder)

Anf. 34 GUDRUN NORDBORG (V):

Herr talman! Jag och Vänsterpartiet är mycket positiva till det här avtalet. Det finns väldigt många fördelar med att förstärka samarbetet i våra gränsområden. Det är, som Petter nyss anförde, glesbygden det handlar om. Där kan det vara alldeles extra viktigt att få till stånd ett samarbete.

Vi har redan nu sett att ett sådant samarbete leder till fruktbara insatser mot bland annat smuggling och införande av narkotika och annat som har skett mer obehindrat tidigare. Detta kommer nu att utvecklas.

Det handlar om ett samarbete som framför allt riktar sig mot att man ska kunna bekämpa allvarlig brottslighet. Svensk polis ska kunna gå in i Finland och vice versa. Man ska också kunna ställa upp akut, utan att ha en större förankring innan man agerar, för att framför allt kunna rädda liv.

Men vi från Vänsterpartiet har en liten invändning. Därför har vi skrivit en reservation. Vi skulle vilja att man går vidare och garanterar rättssäkerhet och kvalitet genom att låta både JO och JK få ha kontroll över de finska poliser som kan komma över på svensk sida. Det är i dag i alla fall en misstänkt lucka i fråga om hur långt JK och JO kan sträcka sig när det handlar om kontroll över just rättssäkerhet och kvalitet hos de utländska poliserna.

Vi skulle vilja att det garanteras att man har samma arbetsvillkor oavsett vilken nation man så att säga tillhör när man agerar i Sverige. Vi tror att det är viktigt att markera så att det blir en starkare tilltro till att man arbetar under samma villkor oavsett nationalitet på polisinsatsen.

Jag yrkar bifall till det ursprungliga förslaget men också till den reservation som Vänsterpartiet har, som blir som ett tillägg.

Anf. 35 KATJA NYBERG (SD):

Herr talman! Som polis är det beklämmande att höra att ”det svenska tillståndet” blivit ett vedertaget begrepp i våra nordiska grannländer när man talar om grov kriminalitet.

I Danmark har säkerhetssituationen med en hög hotnivå, där danska gäng beställer mord och attentat från unga kriminella i Sverige, varit ett problem under en längre tid. De flesta av oss minns säkert den så kallade dödspatrullens mord i danska Herlev 2019. Och därifrån har det bara fortsatt.

Tidigare i år gjorde finsk polis ett historiskt stort beslag av narkotika. Man upptäckte 42 kilo amfetamin och mängder med skjutvapen och sprängmedel – allt insmugglat från Sverige.

Kriminella gäng från Sverige skickar även personer till Island som försöker ta över den isländska marknaden. Där är antalet mord nu rekordstort.

Herr talman! Landgränsen mot Finland i Tornedalen kan liknas vid en kommungräns. Detta utnyttjas av kriminella nätverk, som smugglar pengar, narkotika och vapen mellan länderna. För tio år sedan gjorde finsk polis tillsammans med tullen beslag på hekon. Nu är det kilobeslag som görs, och polis och tull ser tydliga kopplingar till de kriminella nätverken i Sverige. Betalning för den narkotika som förs in i Finland består av pengar och vapen, som i sin tur göder de kriminella ekonomierna i Sverige.

Det finns med andra ord fullgoda skäl att underlätta polissamarbetet mellan Sverige och Finland så mycket som möjligt. Det är här den nya lagstiftningen träder in.

I dag får utländska polismän i princip inte bedriva polisverksamhet på svenskt territorium annat än i form av biträde åt svensk polis och då alltid i närvaro av svensk polis. Med regeringens lagförslag kommer finska poliser att kunna verka självständigt i den svenska delen av Tornedalsregionen.

Ett sådant samarbete kommer att kunna aktualiseras om ett brott sker i svenska Tornedalen och närmaste lediga patrull finns på den finska sidan. Svensk polis kommer då att kunna be den finska ledningscentralen att skicka den patrullen. Om finsk polis kommer först till platsen kommer den att ha befogenhet att utföra en rad åtgärder i väntan på sina svenska kollegor. Det handlar till exempel om våld, om att gripa misstänkt, om att kroppsvisitera, om att utföra husrannsakan, om att hålla förhör och om initiala utredningsåtgärder.

Svenska poliser kommer såklart att ha liknande befogenheter på den finska sidan, enligt finsk lagstiftning.

Herr talman! Nuvarande regeringsunderlag fick folkets mandat att knäcka gängen och återställa det normala svenska tillståndet. Nu kommer ytterligare en byggsten på plats.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 36 FREDRIK KÄRRHOLM (M):

Herr talman! Ingen regering har någonsin tidigare gjort så mycket för svensk polis. Det handlar om rekordhöjda anslag, fler tvångsmedel för att utreda brott, fler tvångsmedel mot efterlysta, tvångsmedel i preventivt syfte, utökat stöd från ordningsvakter, ökat stöd från Försvarsmakten, ökade befogenheter vid gräns och säkerhetszoner. Förolämpning mot polis kriminaliseras. Det handlar också om anonymitetsskydd, en omfattande kameraoffensiv, en ny förverkandelagstiftning, ökade möjligheter att gripa och häkta och ökade möjligheter till informationsutbyte.

Listan kan göras längre.

En ytterligare sak som särskilt förtjänar att nämnas är att vi ser till att lönerna kan höjas för svenska poliser. Det är välförtjänt, och det krävs för att locka fler dugliga män och kvinnor till yrket.

Tyvärr höjdes inte aspirantlönen en enda gång under S-regeringens tid vid makten. Nu höjs den med 8 000 kronor.

Allt detta är viktigt. En starkare polis är en förutsättning för att trycka tillbaka brottsligheten. Svenska folket kan lita på att polisen kommer att göra det som krävs. Sveriges poliser kan lita på att Moderaterna kommer att ge alla förutsättningar som behövs.

Herr talman! Nu ser vi också till att stärka det operativa samarbetet med polisen i vårt grannland Finland. Det är uppenbart betydelsefullt att man kan agera tillsammans mot gränsöverskridande brottslighet.

Gränsen mellan våra länder är samtidigt lång. Att svensk och finsk polis kan hjälpas åt så att man hinner fram så snabbt som möjligt kan ha stor betydelse vid allvarliga brott som våldtäkt eller rån. Ytterst kan det handla om att rädda liv.

Regeringen fördjupar på ett bredare plan det nordiska samarbetet med Finland såväl som med Norge och Danmark. En viktig del för att möta ett yttre säkerhetshot är såklart Natosamarbetet. Men vi har också ett inre säkerhetshot, och för att möta det är polissamarbete med våra grannländer viktigt.

Uttrycket ”det svenska tillståndet” har i många år använts i debatten i våra nordiska grannländer samtidigt som dåvarande justitieminister Morgan Johansson förnekade och förminskade problemen. Nu talar vi klarspråk och gör det som krävs för att bekämpa brottsligheten.

Dessvärre råder det sedan en tid ett ”nordiskt tillstånd”. I en debattartikel häromveckan skrev Nordens alla fem ordförande för respektive lands polisförbund om hur problemen med organiserad brottslighet och grovt gängvåld spridit sig. Danska gäng samarbetar med svenska gäng. Norge har en skrämmande utveckling med våld och grov brottslighet bland unga. Tidigare i år gjorde finsk polis ett historiskt stort beslag av mängder med skjutvapen och sprängämnen. De nordiska polisförbunden efterfrågar precis det vi nu gör: ökat samarbete för att förhindra brott, gripa och lagföra.

Jag ser fram emot att vi i riksdagen i morgon godkänner samarbetsavtalet med Finland.

Anf. 37 ULRIKA LILJEBERG (C):

Herr talman! Det här avtalet ger ökad trygghet i både Finland och Sverige, för människorna i Tornedalsregionen på båda sidorna av gränsen. Det här avtalet ger en ökad slagkraft mot brottsligheten i samma region. Det här avtalet är också ett bra sätt att effektivt använda våra gemensamma ekonomiska och personella resurser.

Det här är kort sagt ett mycket bra, rimligt och smart förslag, och vi från Centerpartiet yrkar bifall till utskottets förslag i betänkandet, som är i enlighet med regeringens förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 27 november.)

§ 7 Kompletterande förslag med anledning av en ny förverkandelagstiftning

Justitieutskottets betänkande 2024/25:JuU8

Kompletterande förslag med anledning av en ny förverkandelagstiftning
(prop. 2024/25:31)
föredrogs.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 27 november.)

Civilutskottets betänkande 2024/25:CU4
Tryggare hem för barn (prop. 2024/25:10)
föredrogs.

Tryggare hem för barn

Anf. 38 LAILA NARAGHI (S):

Fru talman! Det har över tid framkommit uppgifter – larm – om att den familjerättsliga lagstiftningen brister i skyddet av våldsutsatta barn. Det har handlat om att barn tvingas till umgänge och boende- och vårdnads-situationer, där de är helt ensamma och utlämnade till en förälder som ut-sätter dem för försummelse och fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, och om hur våldsutsatta föräldrar, oftast mammor, tvingats lämna över dessa barn, till våldsamma föräldrar, ofta mycket farliga pappor, trots att barnen protesterat på alla tänkbara sätt av rädsla för vad de skulle utsättas för av de våldsamma männen när de lämnades ensamma där utan något skydd.

Fru talman! Dessa larm beskrev att mammorna om de inte lämnade över barnen till papporna förlorade vårdnaden, och då blev barnen helt i männens våld. Mammorna anklagades för att sabotera barnens relation med papporna fast det i själva verket ju var männens våld som var um-gängessabotaget. För våld saboterar både umgänge och liv.

Larmen kom om att samhället blundade för våldet mot barnen och mammorna, och vi socialdemokrater tog larmen på allvar och agerade i regeringsställning. År 2021 gav vår regering Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att kartlägga hur uppgifter om våld eller andra övergrepp beaktas i mål om vårdnad, boende och umgänge. I deras rapport *Uppgifter om våld är inget undantag* framgick problemets omfattning tydligt: Det var systemhotande i meningen att våldsutsatta barn tvingades in i våldsamma förövares hem för att där utsättas för mer våld, trots att riskerna för våld ofta var kända inte minst hos polis och socialtjänst. Men barnen tvingades ändå till umgänge med förövarna, helt och hållet som ett resultat av andra vuxnas beslut i familjerätter och domstolar och, fru talman och ärade kol-legor, som ett resultat av lagstiftningen. Jag ska återkomma till det.

Fru talman! År 2021 tillsatte vi socialdemokrater i regeringsställning också Utredningen om vikten av trygghet och kontinuitet för barn i utsatta situationer, som skulle se över reglerna i föräldrabalken om vårdnadsöver-flyttning, adoption och just umgänge. Uppdraget syftade bland annat till att stärka skyddet för barn när fråga uppkommer om umgänge med en för-älder som har utövat våld eller gjort sig skyldig till annan allvarlig kränk-ning. I grund och botten handlade det om att ta fram förslag för att ändra lagen så att barn inte längre av lagen och vuxenvärlden skulle tvingas in i förövares hem.

I januari 2023 kom så utredaren med sin självständiga produkt. Vi hade synpunkter, och det hade också många remissinstanser. Vi socialdemokra-ter har därför i riksdagen fortsatt det vi initierade i regering. Vi har gjort det intensivt för att få regeringen att lämna förslag till riksdagen att ändra lagen snarast.

Under 2023 lyfte vi en stor mängd frågor till regeringen utifrån olika perspektiv i syfte att få regeringen att agera snarast. Våren 2023 tog vi också initiativ till civilutskottets öppna sammanträde på temat Vårdnad,

boende och umgänge vid våld i familjen. Det blev ett starkt tryck på regeringen när detta sammanträde genomfördes i september.

Hösten gick. Inget hände. Vi socialdemokrater tog ånyo initiativ, då till att kalla ansvarig minister Gunnar Strömmer till utskottet. Han kom i december förra året och lovade en proposition senast i september i år. Det var bra.

Därefter har vi socialdemokrater haft flera möten och god kontakt med Justitiedepartementet. Vi välkomnar att flera av våra inspel har omhändertagits.

Fru talman! Det vi har framfört till justitieministern var att åtminstone följande förändringar behövde ske:

1. Kontaktprincipen måste underordnas barnets rätt till liv och hälsa. Lagstiftarens intention att barnets rätt till liv och hälsa är överordnat kontaktprincipen måste tydligt framgå. Detta betyder inte att kontaktprincipen är oviktig. Självklart har barn rätt till en god och nära relation med sina föräldrar. Men lagen måste ge tydlig vägledning till beslutsfattare i kommuner och domstolsväsen att barnets rätt till liv och hälsa alltid är överordnad. Risk för våld måste beaktas, för våld påverkar barns liv och hälsa. Det gäller allt våld – fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, försummelse och så vidare.
2. Mål om vårdnad, boende och umgänge är framåtsyftande. Riskbedömningen är central. Lagstiftarens intention om dess betydelse måste framgå tydligt.
3. Lydelsen i 6 kap. 2 § föräldrabalken behöver skärpas.
4. Vi vill se en kontrollstation om tre år för att se om och hur nya lagstiftningen fått effekt.

Vi noterar att regeringen i propositionen instämmer i våra tre första förslag samt att regeringen avser att ta ställning till behovet av utvärdering när lagändringarna varit i kraft i några år.

Vi vill se en sådan utvärdering, inte minst i ljuset av vad som framkommit från bland annat Sveriges Psykologförbund och Rädda Barnen i slutfasen av beredningen.

Fru talman! Mot denna bakgrund vill jag yrka bifall till utskottets förslag om att anta dessa lagändringar.

Vi vill tacka kollegorna från riksdagens alla partier, inte minst kollegorna i uppföljningsgruppen där vi arbetade fram det öppna sammanträdet. Vi vill också tacka kanslichefen som hjälpt oss verkställa det.

Ett stort tack även till justitieminister Gunnar Strömmer! Det är ett styrkebesked för Sverige att arbetet från vår tidigare regering tas i mål på detta sätt.

Tack också till Gunnar Strömmers statssekreterare Mikael Kullberg, som vi har haft möten och konstruktiv kontakt med om formuleringarna.

Vi vill även uppmärksamma konstitutionsutskottets bidrag, som ofta hamnar i skymundan. Det var först med KU:s granskning av socialtjänstminister Camilla Waltersson Grönvalls bristande agerande i detta lagärendet som regeringens beredning tog fart och form.

Jag satt själv i KU flera år innan jag placerades i civilutskottet för att ta vidare arbetet med vissa grundlagsnära frågor här, som barns och vuxnas

rätt att inte utsättas för våld – något som den civilrättsliga lagstiftningen generellt sett uppvisat omfattande brister kring.

KU:s bidrag till detta lagärende visar betydelsen av riksdagens granskningsfunktion och hur grundlagen måste få genomslag i alla utskott, också i vårt.

Men, fru talman, vårt största tack riktas till civilsamhället – alla de barn och föräldrar, oftast mammor, som kämpat för denna lagändring. Det är barn och mammor som har lidit, plågats och utsatts för omfattande våld på grund av påtvingat umgänge, boende och vårdnad som resultat av den tidigare lagen. Det har inte handlat om några enskilda fall eller undantag. Det har handlat om systemfel.

Ni är många som har varit i kontakt med oss, och vi vill tacka er alla för den kunskap och erfarenhet som ni delgett oss. Ni har fått betala ett högt pris – en del det allra högsta. De som mördats. Barnen som fått sina mammor mördade. Mammorna som fått sina barn mördade under umgänge.

Ansvar för mordet, också för annat våld, till exempel fysiskt, psykiskt och sexuellt våld och försummelse, är förstås främst mördarnas och våldsverkarnas. Men inte enbart. Ansvar vilar också på den omvärld som möjliggjort våldet och som tvingat barnen att vara ensamma med förövarna, trots att omvärlden visste om riskerna.

En del politiker talar mycket om familjerätters och domstolarnas ansvar, och visst finns där ett ansvar. Men deras beslut styrs, fru talman, till syvende och sist av lagarna. Det vi ägnar oss åt här i huset, och därför är det så viktigt att vi lagstiftare ser vårt ansvar. Vi ska inte främst peka finger åt andra utan agera själva.

Fru talman! Sverige måste anses ha ett välfungerande rättssystem med välfungerande, självständiga domstolar och rättskipning. Enligt Freedom Houses årliga granskning får till exempel Sverige högsta möjliga betyg i rule of law. Att Sveriges domstolar systematiskt och återkommande har bortsett från våld i domar gällande vårdnad, boende och umgänge samt att våldsutsatta barn och kvinnor lämnas ensamma att skydda sig mot våldsutövande pappor kan alltså inte förklaras med att vi i Sverige generellt skulle ha dåliga domstolar.

Således torde slutsatsen vara enkel, nämligen att lagen har brustit. Lagen har inte skyddat de barn som utsätts för våld, och lagen har inte hjälpt de mammor som försöker skydda sina barn från våldet. I stället har lagen möjliggjort fortsatt våld.

Men, fru talman, nu är det slut med det. Nu ändrar vi lagen. Riksdagen och regeringen är tydliga: Kontaktprincipen är underordnad barns rätt till liv och hälsa. Ordentliga riskbedömningar måste göras. Barnet ska ges möjlighet att framföra sina åsikter. Risk för allt våld ska beaktas, det vill säga fysiskt, psykiskt, sexuellt, försummelse och så vidare.

Beslutsfattares bedömningar, det vill säga familjerätters och domstolarnas, ska bygga på kunskap och beprövad erfarenhet. Detta är ett tydligt besked från riksdag och regering. Pseudovetenskap, exempelvis föräldralienationsteorin, har ingen plats i detta givet vad en samlad expertkår har uttalat.

Tidigare i år larmade man om hur pseudovetenskapliga teorier med bristfälligt eller rent av osakligt vetenskapligt underlag utnyttjas som va-

pen i familjerättsliga tvister. Den pseudovetenskapliga teori man varnade för var den så kallade föräldraalienationsteorin.

Eftersom det har framkommit farhågor om detta i slutfasen av beredningen av betänkandet bör det nämnas vad som står i propositionen, nämligen att det i regeringens lagförslag är tydligt att bedömningar ska bygga på kunskap och beprövad erfarenhet. Självklart har inte pseudovetenskap, som den nämnda, någon plats i bedömningarna som ska göras.

Fru talman! Civilutskottets och riksdagens intention är naturligtvis att våra lagändringar ska ge effekt för landets våldsutsatta barn och föräldrar. Men vi fortsätter självklart arbetet i riksdagen; mer behöver göras.

Till exempel behövs förändringar i det processuella upplägget, så att våldsutsatta barn kan få möjlighet till juridiskt biträde i processer som rör deras vårdnad, boende och umgänge. Häromveckan lyfte vi socialdemokrater och Centerpartiet fram ett förslag om detta i civilutskottet, som regeringspartierna tyvärr röstade ned. Men vi noterar att de i dag har aviserat en utredning, och vi välkomnar självklart den.

Samhället behöver också fler verktyg för att hjälpa barn i relation till våldsutövande föräldrar. Ett sådant är umgänge med umgängesstöd. Det var en viktig reform 2010, men den tillämpas med varierande kvalitet över landet. Det är hög tid att utvärdera och förbättra den.

Fru talman! I juni förra året fick jag ett mejl jag aldrig kommer att glömma. Det var från mamman till Tintin; pojken i Luleå som mördades under umgänge i januari förra året. Trots mammans varningar och att alla myndigheter hade kunskap om riskerna för våld tvingades Tintin till umgänge – där hans pappa mördade honom.

Mamman, Sanam Gharaee, skrev till mig att hon på riksdagens hemsida läst om frågorna jag ställt till regeringen om vårt arbete med detta. Sedan dess har vi haft kontakt. Jag är tacksam för all den kunskap och erfarenhet Sanam förmedlat om Tintins liv och många andras liv, som är i kontakt med föreningen ni bildade – Lex Tintin.

I september förra året bjöd jag Sanam till riksdagen för att träffa alla partier. Det var ett möte som berörde och bidrog till konkret förändring. I dag finns Sanam med oss på läktaren. Hon kämpar för att inga fler barn ska tvingas till umgänge på det sätt som Tintin tvingades till det. Dessa lagändringar är en pusselbit, men det är ingen fullständig lex Tintin. Mycket mer krävs, menar Sanam. Vi socialdemokrater instämmer.

Fru talman! I september i år fick jag ett annat brev, som jag heller aldrig kommer glömma. Det var från Tintins mördare, hans pappa, som skrev från fängelset. Han skrev att han behövde ta sin sons liv, att Tintin är befriad. Han anmodade mig att lämna hans son i fred.

Någon tänker kanske att detta borde jag inte tala om här. Detta borde inte ges uppmärksamhet. Men tvärtom! En omvärld måste orka se förövarna, vad de står för, vad de gör mot barnen och hur de beter sig. Det finns så många exempel. Först då kan vi avlasta de barn och kvinnor som drabbas av dessa mycket farliga män. Det är inte barnen som ska tvingas till umgänge med dem. Det är inte mammorna som ska tvingas parera förövarna själva. Det är omvärlden som ska tvingas ta sitt ansvar att skydda barnen från dessa farliga män. Och då måste våldet, våldsverkarna, synliggöras. Först då kan lagen riktas rätt. Det är en del av det paradigmskifte vi nu genomför.

Fru talman! Jag har fått brev från Tintins föräldrar, men jag kan inte få något brev från Tintin själv. För pappan tog hans liv – under umgänge.

Som riksdagsledamöter företräder vi alla här i landet – också barnen. Vi vuxna måste lyssna på dem. Många är de barn som lider av våldet de tvingats utstå på grund av lagens tidigare utformning och vuxenvärldens beslut.

Barn har rätt till skydd mot alla former av våld enligt barnkonventionen och svensk lag. Dagens betänkande är ett steg i detta arbete, men knappast slutpunkten.

I detta anförande instämde Denis Begic (S).

Anf. 39 ANDREAS LENNKVIST MANRIQUEZ (V):

Fru talman! Vänsterpartiet anser att regeringens proposition går i rätt riktning. Vi delar dock inte uppfattningen att de tillkännagivanden som finns rörande särskilda kompetenskrav för domare i familjemål är tillgodosedda.

Domstolsakademins utbildningar är frivilliga för domare att delta i. Det är således möjligt för domare att handlägga sådana ärenden utan specialkompetens inom området. Vänsterpartiet delar Barnombudsmannens uppfattning att det bör vara obligatoriskt under domarutbildningen att genomgå utbildning i hur barnets bästa bedöms och prövas samt om barns rättigheter. Vi delar även Unizons uppfattning att rätten till biträde ska gälla barn i samtliga mål som rör vårdnad, boende och umgänge. Det är också en fråga som vi har drivit länge.

Mot bakgrund av detta vill jag yrka bifall till reservation 2.

Anf. 40 MIKAEL ESKILANDERSSON (SD):

Fru talman! I dag debatterar vi alltså propositionen *Tryggare hem för barn*. Äntligen kommer vi vidare med dessa viktiga förändringar.

Vi kan också konstatera att de tillkännagivanden som vi tvingades skicka till den tidigare regeringen nu äntligen besvaras. Tyvärr var det så under tidigare mandatperioder att den socialistiska regeringen satte i system att inte agera förrän man blev tvungen. Ofta skickade civilutskottet flera tillkännagivanden i varje fråga. Så också i detta fall. Ibland valde Socialdemokraterna att stödja tillkännagivanden i civilutskottet, och ibland valde man att tvärtom anse att tillkännagivandena var onödiga. När det gäller de tillkännagivanden som nu besvaras har man gjort både och.

Problemet med att barn far illa är tyvärr inte något nytt. Vi blev med rätta upprörda över fallet Lilla hjärtat, där en liten flickas döda kropp hittades inslagen i plast under en säng. Det var den 30 januari 2020. Senare kom det att konstateras mer än 100 skador på hennes knappt fyra år gamla kropp. Rättsläkaren vittnade om ett utdraget dödsförlopp på mellan tre och tolv timmar.

Tre år senare blev fallet Tintin ännu en anledning att agera. Den åttaåriga Tintin kvävdes till döds av sin pappa.

Det mest upprörande med dessa fall är att samhället så kapitalt svikit, och sveket blir så tydligt när man granskar detaljerna om vad som hänt innan mordet på barnen. De kunde ha fått en helt annan utgång om vi haft en lite bättre lagstiftning och om vårt samhälles funktioner fungerat lite bättre och lite mer optimalt.

Värst av allt är att Lilla hjärtat och Tintin inte är ensamma. Under de fem åren från 2013 till 2017 dödades 33 barn i Sverige. Det var alltså inte tillräckligt för att den tidigare regeringen skulle agera. Siffran ökade dessutom något till 36 barn under åren 2018–2022. Trots dessa alarmerande siffror valde den tidigare regeringen att avvakta att ens tillsätta en utredning tills tillräckligt många tillkännagivanden tvingade dem att göra så.

Det är helt oacceptabelt att barn far illa. Tyvärr förekommer det trots goda intentioner från många i samhället. Det är nu ett antal lagändringar som har gjorts på senare tid för att stärka barns rättigheter.

Denna proposition sätter ljuset särskilt på risken att barn far illa, och dessa ärenden ska bedömas särskilt. Rättens underlag förbättras eftersom det blir möjligt att begära ett sakkunnigutlåtande från legitimerad psykolog.

Vi får också äntligen ett förtydligande att umgänge ska vara för barnets skull, inte för förälderns. Det är en högst efterlängtd förändring att det blir barnets bästa som blir styrande. Jag brukar säga att min utgångspunkt är att barn har rätt till föräldrar men att föräldrar inte har rätt till barn. Den lagändring som vi nu genomför är helt i linje med att utgå från barnets och inte föräldrarnas behov.

Barn i vårdnadsöverflyttningssmål får rätten till ett offentligt biträde. Biträdet får också, och detta är viktigt, möjligheten att samtala med barnet utan vårdnadshavarens närvaro.

Alla dessa förändringar är helt i linje med Sverigedemokraternas barnomsgaranti.

Barndomsgarantin togs fram av mitt parti 2017 på en familjerättskonferens i Ängelholm – detta då vi såg ett behov av att agera för att stärka barns rättigheter.

I Sverigedemokraternas kommittémotion från 2018 kan man läsa att vi därför vill ”införa en barndomsgaranti, inom vilken samhället ställer upp en nollvision mot diskriminering, mobbning och trakasserier” och ”skyddar barn från fysiskt och psykiskt våld, sexuella övergrepp och vanvård eller utnyttjande”.

Tillsammans med vår barndomsgaranti har vi alltså satt upp en nollvision mot alla typer av barnmisär. *Tryggare hem för barn* är en del av de åtgärder som behövs, men man måste vara realist och inse att dagens problem inte är något man löser med en eller ens ett par lagändringar. Det är ett arbete där vi behöver förändra samhället i mer konservativ anda, det vill säga med ständiga förbättringar av det vi hittills byggt upp så att maskorna i nätet blir finare och mer exakt kan fånga upp de barn som faktiskt är i behov av hjälp.

Tyvärr har mycket av arbetet som initierats tidigare av riksdag och regering begränsats av en märklig inställning att det är män som är problemet och orsaken till all världens ondska. Om det ändå varit så enkelt att om vi låser in alla män finns inga problem längre! Har man utgångspunkten att mäns våld mot kvinnor är problemet och inget annat missar man de verkliga problemen, och då missar man också möjligheten att lösa problemen.

Vi behöver lyfta fokus och arbeta med utsatta barn utifrån verkligheten och inte inövade oneliners som att ”mäns våld mot kvinnor ska upphöra”. Vi behöver inse att problemet är våld och förtryck ur ett brett perspektiv. Det har dessutom förstärkts med nya kulturer som har ett större våldskap-

tal än den traditionellt svenska, ibland dessutom kopplat till hedersförtryck.

Visst, en nollvision för utsatta barn och en barndomsgaranti slår inte lika bra. Vår barndomsgaranti är dock en garanti för att vi tänker fortsätta att agera för att stärka barns rättigheter.

Fru talman! En fråga som egentligen inte är uppe för beslut i dag men som lyfts i Bris remissutlåtande är frågan om ombud för barn i vårdnadstvister.

Sverigedemokraterna är positiva till att ge barn stöd genom hela processen, inte bara under rättegången. Därför röstade vi också ned det tidigare utskottsinitiativet, som skulle ha inriktats enbart på ett juridiskt ombud i vårdnadstvister.

Det är därför extra glädjande att vår regering i dag har meddelat att man kommer att gå Sverigedemokraterna till mötes med en utredning just för att stärka barn genom hela processen. Regeringen avser att under våren tillsätta en utredning som ska se över hur barns ställning i mål om vårdnad, boende och umgänge kan stärkas ytterligare. En av de frågor som utredningen ska överväga är införandet av rättsliga ombud eller motsvarande stöd för barn i vårdnadsfall, men utredningen är alltså inte begränsad till bara det. Avsikten är som sagt att utredningen ska tillsättas under våren.

Med det vill jag yrka bifall till propositionen.

Anf. 41 MÄRTA STENEVI (MP):

Fru talman! På förekommen anledning: Mäns våld mot kvinnor och barn måste upphöra.

Fru talman! Jag minns mitt äldsta barn som sjuåring – en lillgammal och otroligt söt rödlätt unge med allvarlig blick som såg ut i universum. Ett barn som läste allt hon kom över och ritade de mest otroliga teckningar.

Jag minns också mitt äldsta barn på högstadiet – inåtvänd och lite obekvämt i sig själv med blicken i marken. Hon läste fortfarande allt hon kom över.

Jag ser mitt äldsta barn i dag – en ung kvinna som är på väg ut i världen. Hon läser lika mycket. Hennes blick ser nyfiket omkring sig. Hon ger sig iväg, provar sina vingar och kommer hem till mig mellan varven.

Fru talman! Sanam minns också sin sjuåring – Constantin, Tintin, med den pigga, glada blicken. Tintin med det stora hjärtat. Tintin som ritade så fint till sin mamma och längtade så efter sin lilla syster. Tintin som blev sju år gammal. Tintin som inte blev mer än sju år gammal. Tintin fick inte uppleva högstadiet, och Sanam kommer inte att få se honom ta studenten. Han togs ifrån henne, och han kommer inte hem igen.

Fru talman! Jag värjer mig mot varje tanke på att förlora mina barn. Jag vill inte ens snudda vid tanken. Den smärtan är så stor att jag knappt orkar föreställa mig den. Jag värjer mig mot tanken, men jag tvingar mig att se. Jag tvingar mig att se andra mammors smärta när deras barn sprängs i bitar i Gaza, smärtan hos mammorna vars döda söner förminskas till rubriker om gängmord och Sanams smärta när Tintins pappa tog hans sjuåriga liv trots alla varningar och trots alla larm, smärtan över att hon inte fick lov att skydda honom.

Fru talman! Jag tvingar mig att se de barn som dött, jag tvingar mig att se min egen rädsla och jag tvingar mig att se Sanams råa sorg över sin son, över Tintin, därför att vi måste vara vittnen till våldet och döden. Vi måste

se döden, vi måste nämna den vid namn och vi måste känna den i våra bröst.

Vi måste elda under vår vrede över världen och döden och våldet. Vi måste tvinga oss att se, för bara så kan vi åstadkomma förändring.

Och nu, fru talman, nu ska det äntligen bli förändring.

Jag stod i den här talarstolen för knappt två år sedan, kort efter att Tintin mördats, och jag vädjade till statsminister Ulf Kristersson och socialtjänstminister Camilla Waltersson Grönvall att snälla, snälla använda den utredning vi i den rödgröna regeringen hade tillsatt och som strax skulle vara klar, att lägga politisk prestige åt sidan och göra gemensam sak för att stoppa våldet.

Och de gjorde det. De tog inte bara till sig utredningen; de lyssnade också på oss och på andra när vi pekade på bristerna i utredningen. De samarbetade med utskottet och med oppositionen för barnens skull, och nu händer det. Nu kommer äntligen betänkandet *Tryggare hem för barn* att röstas igenom, och för det kommer jag alltid att vara tacksam. Tack, Ulf, och tack, Camilla!

Fru talman! Jag är tacksam – men jag är inte nöjd förrän alla barn lever tryggt.

Sanam har berättat att Tintin en gång fick frågan vad han trodde att domaren som gett pappan umgängesrätt skulle ha sagt om han hade förstått hur umgänget fick Tintin att må. Tintin svarade: Jag tror att han hade sagt förlåt.

Tintin ville bli lyssnad på, och han ville bli tagen på allvar. Men så ser det inte ut i dag. Alltför få barn får komma till tals i de ärenden som berör varenda aspekt av deras liv.

Miljöpartiet vill därför göra två tillägg i lagstiftningen.

För det första menar vi att om en psykolog ska bidra med sin expertis i domstolen, vilket vi är oerhört positiva till, ska psykologen också träffa barnet. Vi är övertygade om att det skulle gynna barnet att få komma till tals i den bedömning som rätten ber psykologen att göra, för det är bokstavligen barnets liv det handlar om.

För det andra menar vi att det måste säkerställas att de domare som handlägger mål som rör vårdnad, boende och umgänge har en adekvat vidareutbildning i frågor som rör barn som far illa. Domare i barnrättsmål håller ett litet liv i sina händer. Det måste ställas krav på att man då har tillräcklig kunskap om vad detta innebär – om vad våld innebär. För som Tintin konstaterade: Om domaren hade förstått vidden av och allvaret i psykiskt och fysiskt våld och alla aspekter av våld och förstått vad det innebär för en sjuåring att vettskrämd tvingas vara ensam med en våldsam pappa – ja, då hade han nog sagt förlåt. Och inte bara det – då hade han kanske fattat ett annat beslut. Och kanske hade Tintin levt då.

Det är en jättesvår sak att säga, men inte heller det får vi lov att värja oss mot: Med en annan lagstiftning hade Tintin kunnat leva i dag. Vi måste orka se det, och vi måste elda under vår vrede.

Därför måste det ställas krav på adekvat utbildning i domstolarna. Domarna måste ha kunskap nog att förstå vad det är de hör. Därför måste barnen komma till tals; det handlar om deras liv.

Vi i Miljöpartiet står av hela våra hjärtan bakom alla förslag i propositionen, men vi får inte låta oss nöjas. Vi måste se, vi måste minnas och vi måste elda under vår vrede och fortsätta agera. Därför yrkar jag bifall till reservation 3.

Fru talman! När jag talade här i januari 2023 och när jag talar nu var det och är det för Sanam och Tintin. Men det är också för alla de kvinnor jag mött som lever gömda med sina barn, som gömmer sina barn från deras pappor för att skydda dem. Jag kan inte säga deras namn här – jag vet inte ens alla deras riktiga namn – eftersom det skulle utsätta dem för risk. Men ni vet vilka ni är. Ni är med mig i dag, och alla era barn är med mig i dag. Jag talar för er när jag säger: I dag tar vi ett stort steg när lex Tintin blir lag. Men i dag fortsätter också arbetet för ett samhälle som är tryggt för barn och för kvinnor – för er.

Fru talman! Jag minns mitt äldsta barn som sjuåring, liksom mitt mellersta och mitt yngsta barn. Jag minns båda mina bonusbarn som sjuåringar, och alla mina syskonbarn. Och jag minns Tintin. Jag kunde inte bära honom till trygghet, men jag kommer att bära honom i mitt hjärta – alltid.

Anf. 42 ÅSA HARTZELL (M):

Fru talman! I dag debatterar vi regeringens proposition *Tryggare hem för barn*, och jag börjar med att yrka bifall till propositionen.

Mer än 200 000 barn i Sverige lever i hem där våld eller andra övergrepp förekommer. Det är till dessa barn våra tankar går när vi nu ska stärka skyddet för barn.

Ett av dessa barn var Esmeralda Gustafsson, som fick smeknamnet Lilla hjärtat. Esmeralda flyttades efter en rättsprocess tillbaka till de biologiska föräldrarna. I januari 2020 fann polisen henne död under hennes säng. De biologiska föräldrarna häktades, och i häktet dog hennes far. Flickans mor dömdes för dråp.

Ett annat välkänt fall handlar om åttaåriga Constantin, som kallades Tintin. Det var den 8 januari 2023 som Tintin hittades död i pappans lägenhet. Detta skedde efter att hans mamma, som hade vårdnaden, larmat om att sonen inte överlämnats som planerat. Under många år hade Tintin och hans mamma utsatts för hot av pappan, men Tintin måste ändå träffa sin pappa. Det var ett umgänge beslutat av tingsrätten.

Barnets bästa ska nu alltid gå före rätten till umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med. När det finns risk för våld eller kränkning ska oövervakade möten inte längre ske. Det är alltså inte bara direkt våld mot barnet som ska beaktas utan även den otrygghet barnet känner när en av föräldrarna utsätter andra personer i familjen för våld.

Även om det handlar om en risk för våld kan detta vara en grund för att neka umgänge. Handlingen behöver alltså inte ha skett, utan det räcker med att det finns belägg som tidigare hot eller en brottmålsdom som inte vunnit laga kraft. En vårdnadshavare som avsiktligt dödar eller allvarligt skadar den andra är så gott som alltid olämplig att ta hand om ett barn.

Barnet och dess vårdnadshavare ska också ha rätt till offentligt biträde när en socialnämnd tar initiativ till en vårdnadsöverflyttning. Det offentliga biträdet ska få samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Regeringen går väldigt långt i detta lagförslag. Det finns kritik mot att texten om barns behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna tas bort. Det är självklart bra att ha en god kontakt med båda föräldrarna – så länge kontakten är just god. Nu sätts barnets bästa främst vid tolkningen av lagen. En ny särskild bestämmelse ska också införas om att domstolen i svårbedömda fall ska inhämta ett sakkunnigutlåtande från legitimerad psykolog.

Fru talman! Jag tror inte att lagförslaget hade varit lika skarpt om vi hade haft en annan majoritet i riksdagen. Därför är vi väldigt glada över att Tidöpartierna verkar få stöd för detta förslag. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Anf. 43 LAILA NARAGHI (S) replik:

Fru talman! Jag vet inte om detta är en regelrätt replik eller mer en möjlighet till åsiktsutbyte. Jag vill tacka ledamoten Åsa Hartzell för hennes ord och för det fina samarbete som våra partier, och alla partier, har haft i utskottet. Jag är nyfiken på och intresserad av hur vi nu kan fortsätta det arbete som inte får ta slut och stanna här, som vi alla har pratat om.

För mer än tio år sedan lade regeringen fram förslag om att en domstol i mål om umgänge ska ha möjlighet att besluta att en person som socialnämnden utser ska medverka vid umgänget, så kallat umgängesstöd. Det var regeringen Reinfeldt som gick fram med detta. Vi har studerat det här i utskottet och haft ett särskilt forskningssammanträde som var väldigt upplysande och dit kunniga experter kom och talade med oss om detta.

Just umgängesstöd kan vara något som gör stor skillnad för våldsut-satta barn. Förslaget från regeringen Reinfeldt fick riksdagens bifall, och regeringen nämns i betänkandet *Tryggare hem för barn* från den utredning som vi tillsatte och som ni så fint har tagit vidare.

Det var en bra reform i rätt riktning, men vi vet att den tillämpas med varierande kvalitet i landet. Det var också något som experterna som kom till utskottet talade om. Det har gått lång tid sedan reformen, och vi socialdemokrater har vid olika tillfällen lyft fram att vi tycker att det är angeläget att utvärdera regleringen. Den har några år på nacken nu, och vi har sett hur det har funkat och inte funkat. En sådan utvärdering kan vara angelägen för att se hur detta kan förbättras.

Jag undrar därför om detta också är något vi skulle kunna kroka arm kring, precis som vi har gjort i de här frågorna. Som jag nämnde har vi haft väldigt fin kontakt med dina partikollegor i Justitiedepartementet, och jag tackar verkligen både ministern och statssekreteraren. Min fråga är alltså om vi kan kroka arm i en utvärdering och förbättring av även denna reglering i föräldrabalken.

Anf. 44 ÅSA HARTZELL (M) replik:

Fru talman! Självklart kan vi alltid tala om förbättringar i lagstiftningen. Det är mer än en självklarhet.

Som Mikael Eskilandersson nämnde presenterar vi i dag nästa steg i arbetet, nämligen en utredning om att se över och ytterligare stärka barns ställning i mål om vårdnad, boende och umgänge.

En av de frågor som utredningen ska överväga är införandet av rättsligt ombud för barn i vårdnadsfall. Detta är också en åtgärd för att förbättra barns rättigheter i samhället. Vi har under 2024 också gett Socialstyrelsen

i uppdrag att stärka stödet till socialtjänsten i arbetet med de här frågorna. Visst kan vi tala vidare om saken!

Prot. 2024/25:37
26 november

Anf. 45 LAILA NARAGHI (S) replik:

Fru talman! Vi har noterat den aviserade utredningen och välkomnar den, som jag sa. Det känns väldigt bra att vi kan ha denna enighet. Vi lyfte ju i utskottet för några veckor sedan förslaget om just ombud för barn, och vi är verkligen öppna för att hitta en utformning som vi kan vara överens om. Det känns fint att regeringen också öppnar för att vi ska ha en kontakt om detta i riksdagen och att vi kan fortsätta på den inslagna vägen.

Fru talman! Ledamoten Hartzell nämnde inte att se över regleringen av umgänge med umgängesstöd. Är detta något som Moderaterna ser framför sig kan inkluderas i utredningen? När regleringen infördes 2010 hade Lagrådet en invändning och en synpunkt på utformningen. Man tyckte att den kunde ha gjorts på ett lite annorlunda sätt. Är detta något som regeringspartierna ser framför sig att man nu kan ta hänsyn till? Kan det som Lagrådet sa 2010 vävas in i utredningen, till exempel, eller kan det göras på något annat sätt?

Det är många pusselbitar som krävs för att förbättra för barnen. Jag frågar därför av ren nyfikenhet om regeringspartierna är öppna för att också titta på regleringen av umgänge med umgängesstöd. Det andra har vi ju redan noterat och välkomnat.

Anf. 46 ÅSA HARTZELL (M) replik:

Fru talman! Som jag sa tidigare kan vi mycket väl tala om frågan. Något vidare besked kan jag inte ge här i dag.

Anf. 47 MARTINA JOHANSSON (C):

Fru talman! Tryggare hem för barn – det är fina ord om en ny lag med en portalparagraf som ska utgå från barnets bästa och barnets rätt att umgås och bo med tillräckligt goda föräldrar och inte med föräldrar som inte är det. Det är väldigt bra. Det är något som jag och Centerpartiet har kämpat för länge.

Det finns risk för våld för en del barn i vissa familjer. Det kan vara psykiskt, fysiskt eller verbalt våld. Det kan vara ekonomiskt våld. Det finns säkert fler former av våld. Då är det viktigt att de som arbetar med dessa frågor har den kompetens som krävs och att de har kunskap om hur man gör en riskbedömning, för allt som drabbar barnen syns inte. Det kan vara både mammor och pappor som är förövare. Därför är det viktigt att barnet måste få föra sin talan och vara delaktig.

Fru talman! I morse såg det anförande jag planerade att hålla lite annorlunda ut än det jag håller nu. Nu har regeringen nämligen äntligen aviserat en utredning om eget ombud för barn. Men att jag får göra om mitt anförande någon minut före debatten är det lilla. Ett eget ombud är ett stort och viktigt steg för de barn som i dag saknar en egen röst och inte får föra sin egen talan.

Frågan har lyfts av bland annat Centerpartiet vid några olika tillfällen under det här året, men tyvärr har vi vid de tillfällena bara fått höra ”nej, vi gör inte detta nu” eller ”vi tar det till våren, när vi ska hantera motioner”. Det fick vi höra senast för några veckor sedan.

Tryggare hem för barn

Fru talman! Jag kan inte låta bli att hoppas att den här regeringen ska agera lite annorlunda än tidigare regeringar, oavsett vilka som suttit i dessa regeringar, och öppna för de frågor där vi är överens, stoppa undan stridsyxan och säga: Låt oss göra det här gemensamt! Låt oss gemensamt se över de direktiv som nu ska tas fram för att få en fullgod och bra utredning!

Jag kan dock inte annat än beklaga att detta kommer först nu. Vi hade kunnat ha haft en utredning på plats tidigare om vi bara hade arbetat gemensamt med detta för att spara varje månad som går att spara för dessa barn, som lever ett otryggt liv.

Men även om det hela hade kunnat gå snabbare får jag ändå rikta ett tack till regeringen å barnens vägnar för att man nu har aviserat en utredning. Jag har inte sett den än. Det tog ett år att komma igång med den aviserade utredningen när det gällde bodelningsprocesser.

I den proposition vi nu diskuterar finns många bra förslag. Bland annat föreslås att barn ska ha ett eget ombud när det handlar om att utreda huruvida vårdnaden ska flyttas från ursprungsföräldrarna till familjehemsföräldrar. Förhoppningsvis får barn alltså ombud även vid andra tillfällen.

Men för att lagstiftningen ska bli ännu bättre hoppas jag att regeringen också kan börja rikta fokus på brottmål där barn är offer. I dag kan det ta många år innan en dom kan vinna laga kraft, även om en förälder är förövare och barnet är offer. Detta är något som skulle kunna påverka en utredning om vårdnad, boende och umgänge. Får man dessa processer att gå fortare är det ytterligare ett sätt att ge barnen ett tryggt hem.

Fru talman! När det gäller riskbedömningar och samtal med barn krävs särskilda kompetenser som kräver särskilda utbildningar.

Under förra mandatperioden gav den dåvarande oppositionen, som i dag är regeringspartier, tillsammans med bland andra Centerpartiet ett tillkännagivande till den dåvarande regeringen om att detta skulle ses över. Tillkännagivandet handlade om enhetliga metoder som skulle vara evidensbaserade och om att det skulle vara en särskild utbildning för alla som är yrkesverksamma som jobbar med vårdnad, boende och umgänge. Detta finns inte, men ändå säger regeringen att man avskriver tillkännagivandet.

Jag uppfattar det som att regeringen försöker krypa ur det man stod bakom förra mandatperioden. Min tolkning är att regeringen inte prioriterar barnperspektivet i alla delar. Jag hoppas att jag har fel och att regeringen agerar även i de här frågorna framöver.

Fru talman! Låt mig ge en sammanfattning. Tack för en bra lag! Tack för att det förhoppningsvis snart finns en utredning! Jag kommer att fortsätta följa dessa frågor vad gäller både utbildning, evidensbaserade utredningar och samtal med barn, och det är för att alla barn ska få möjlighet att växa upp i ett tryggt hem.

Anf. 48 LARRY SÖDER (KD):

Fru talman! De mest minnesvärda ögonblicken i en människas liv är när man får barn. Så är det nog för de flesta föräldrar. Barnet – detta liv som ska ta sig genom barndomen med hjälp av sina föräldrar och bli en självständig individ som förhoppningsvis fattar kloka beslut för sin egen framtid. Jag är övertygad om att de allra flesta föräldrar gör sitt yttersta för sina barn och är den trygghet, kärlek, omtanke som barnen behöver – den som de kan lita på och på alla sätt gå hand i hand med in i framtiden.

Dessvärre är vi som människor och föräldrar ofullkomliga. Ibland misslyckas vi i vår roll som föräldrar. Vi kan bara tänka oss vilken traumatisk upplevelse det är för barnet när den förälder som ska ge kärlek och omtanke är den som skadar barnet eller den andra föräldern. Vi får inte glömma att den värld som finns framför barnet är den som barnet vet om och förhåller sig till.

Det är vår uppgift som samhälle att skydda barnen från en miljö som är destruktiv. Alla barn har rätt att växa upp under trygga och stabila förhållanden utan våld, övergrepp eller kränkande behandling. Precis som har sagts i talarstolen tidigare har det under senare år vidtagits flera lagstiftningsåtgärder för att skydda barn mot våld och kränkningar. Det har också talats om det som regeringen nu har aviserat, att man till våren ska lägga fram en utredning som ska överväga införandet av rättsliga ombud eller motsvarande stöd. Precis som har sagts i diskussionerna mellan regering och opposition och mellan riksdag och regering ska vi inte ha låsningar utan öppningar.

Vi ska inte ha en lösning. Vi ska hitta en lösning som vi alla är bekväma med på ett eller annat sätt. Det är väldigt bra gjort av regeringen att avisera det. Jag hoppas att det kommer att bli så bra som möjligt och att alla kan känna att de kan ställa sig bakom det.

Med denna proposition, precis som alla har sagt, stärker vi domstolens möjlighet att fästa särskilt avseende vid risken att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller andra övergrepp. Det kan innebära att barnet inte träffar den förälder som är destruktiv.

Det kan tyckas som en liten förändring i lagen. Men som läget är i dag får barnet träffa en destruktiv förälder. Den förälder som ser detta kanske inte heller vågar ta steget hela vägen, anmäla och kämpa för sin rätt för att det kanske blir ännu värre för barnet i fråga. Det är en rimlig förändring som vi gör. Man gör en helhetsbild av barnets situation och försöker att skydda barnet så långt det är möjligt.

Vi har sagt det förut: Bägge föräldrarna är viktiga för barnen. Men en trygg uppväxt måste också vägas in och vara en tung del i bedömningen.

Denna proposition ger också bättre möjlighet för domstolar att få ett fullgott underlag för beslut genom att begära utlåtanden av sakkunniga, precis som vi har hört förut, om det är nödvändigt för att bedöma risken för att ett barn far illa. Jag tror att det är regeringens uppfattning att man ska ha så mycket underlag som möjligt för att kunna fatta beslutet om det är risk för barnet eller inte. Jag tycker att det är ganska bra.

Propositionen visar på något sätt den diskussion vi har. Det finaste med politiken är att vi faktiskt kan komma någonstans gemensamt. Det har vi ändå gjort. Vi kan ha olika ingångar. Vi kan tycka att det ska gå vidare, och en del tycker att det går alldeles för fort.

Jag tror ändå att vi som politiker får vara stolta över när vi kan göra någonting gemensamt och flytta fram positionerna, i detta fall för barnens trygghet. Jag yrkar bifall till propositionen.

Anf. 49 ANDRE VICE TALMANNEN:

Vi närmar oss tiden för gruppmöten, men jag tycker att det vore fint om vi kunde ro den här debatten i hamn, så om ingen protesterar tänker jag att vi fortsätter. Jag ser ingen som protesterar, så vi fortsätter.

Anf. 50 GULAN AVCI (L):

Fru talman! Tack för att vi kan slutföra debatten innan uppehållet för partiernas gruppmöten!

Jag önskar att den här debatten aldrig hade behövt äga rum i dag. Vi talar om barn som har svikits, inte bara av sina egna föräldrar utan av hela samhället som haft en skyldighet att skydda dem. Det är barn vilkas hem borde ha varit en plats av trygghet och kärlek, men som i stället har blivit en plats för rädsla, hot och våld.

Jag har noterat att det varit många viktiga och känslosamma inlägg om andra frågor som är minst lika relevanta i debatten. En är givetvis frågan om juridiskt ombud för barn vid vårdnadstvister. Det är bra att den frågan har lyfts upp här.

Jag instämmer till hundra procent med justitieministern om att det är nästa viktiga steg i detta mycket viktiga arbete för att stärka barns rättigheter. Det gäller inte minst de barn som i dag lever i en mycket stor utsatthet. Med det sagt tänker jag gå över till det som debatten egentligen handlar om, fru talman, nämligen tryggare hem för barn.

Det är just för dessa barn vi står här i dag. Det är de som själva inte kan föra sin egen talan och som tvingas leva i skuggan av vuxna människors handlingar och val. Det är barn vilkas behov gång på gång har ignorerats därför att föräldrarätten har prioriterats över barnens rätt till trygghet och god omsorg.

Vi måste vara mycket tydliga: Att vilja vara en del av sitt barns liv är inte samma sak som att kunna eller förtjäna att vara det. Tragedierna är många och smärtsamma att ta in. Det handlar om barn som har tvingats till umgänge med föräldrar som varit farliga för deras liv och hälsa. Det är barn som trots tydliga varningssignaler och rapporter om hot och våld inte har fått det skydd de behövt. Det har i vissa fall gått så långt att det kostat barnens liv.

Det är inte bara enskilda misstag. Det är ett systemfel, och vi har ett ansvar att rätta till det systemfelet. Det är precis det som vi nu gör, inte minst med det beslut som vi ska fatta här i morgon, fru talman.

Det lagförslag vi debatterar i dag vilar på en självklar grund. Det är att barns rätt till trygghet och säkerhet alltid måste väga tyngst. Risken för att ett barn ska fara illa ska vara den avgörande faktorn vid alla beslut i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge.

Det är en förändring som inte bara handlar om en lagtext utan om en grundläggande omprioritering. Vi går från en fokus på att främja en nära kontakt med båda föräldrarna till att tydligare sätta barnets skydd och välmående i främsta rummet.

Ingen förälder har rätt till umgänge om det riskerar att skada barnet. Enligt det nya lagförslaget får umgänge inte ske om det finns en risk att barnet far illa. Det kan exempelvis vara om barnet vistas i skyddat boende eller har skyddade personuppgifter på grund av hot från en förälder.

Fru talman! Det här förtydligandet ger domstolar ett kraftigare mandat att prioritera barnets säkerhet över vuxnas rättigheter.

Vi ändrar också synen på familjehemsplacerade barns rättigheter. Det tidigare kravet att det måste vara "uppenbart bäst" för barnet att överföra vårdnaden till familjehemsföräldrar tas nu bort.

I stället införs en helhetsbedömning som sätter barnets trygghet och stabilitet främst. Att rycka upp ett barn från en trygg tillvaro på grund av juridiska teknikaliteter är inget annat än ett svek, ett svek som detta lagförslag nu rättar till.

Liberalerna har länge ifrågasatt normer som prioriterat vuxnas krav framför barns behov. Med detta förslag skickas ett tydligt budskap: Barnens rättigheter går först.

Det handlar inte bara om lagändringar. Det handlar om hur vi ser på barnens rättigheter och vuxnas ansvar. Vi måste lämna gamla tankesätt och i stället sätta barnets behov av trygghet i centrum. Att skydda barn från våld och rädsla är inte bara en juridisk skyldighet. Det är också en moralisk plikt.

Fru talman! Jag är glad att så många ställer sig bakom denna reform. Det råder enighet om dess nödvändighet, och vi är många som står bakom de mest utsatta barnen i vårt samhälle.

Men samtidigt står vi här i dag och debatterar en fråga som jag inledningsvis sa att vi inte borde behöva debattera. Varför? Jo, den bistra sanningen är att orden om de svikna barnen har varit många under många år. Debatterna har varit många, men handling har alltför ofta lyst med sin frånvaro.

Vi ser nu till att barns rätt till trygghet inte längre kan offras för att vuxnas intressen ska få gå före. För de barn som gång på gång blivit utsatta och svikna av samhället sätter vi nu deras trygghet främst.

Vi ska skydda barnen inte bara för en kort stund, utan för resten av deras liv. Det är vårt ansvar som samhälle, och det är ett löfte vi inte kommer att svika. Jag utgår ifrån att samtliga åtta partier står bakom detta löfte. Med detta yrkar jag bifall till propositionen.

Anf. 51 KATARINA LUHR (MP):

Fru talman! Man brukar säga att ett samhälle inte är starkare än det sätt det tar hand om sina svagaste på. Alla barn befinner sig i en utsatt situation, då de är helt beroende av sina vårdnadshavare.

I de flesta fall vill en förälder sitt barns bästa. Men tyvärr inte alltid, och då måste samhället rycka in. Lyssnar man på debatten vi har haft i dag råder det inte heller någon tvekan om hur viktig vi tycker att frågan är. Barn ska inte få råka illa ut; barn ska kunna ha en trygg uppväxt.

Att det finns enighet om detta har varit tydligt under den tid som lagförslaget har tagits fram, vilket är viktigt. Det har funnits en fin och öppen dialog och ministrar som har lyssnat och försökt förstå och förbättra. Man har lyssnat på anhöriga, på civilsamhället och på andra politiker.

Därför kan vi i dag alla ställa oss bakom förslagen som ligger på bordet. Men jag hör också att de flesta av oss är överens om att det finns mycket mer att göra för att försäkra oss om att inga barn ska skadas av sina föräldrar. Vi är inte klara.

Jag vill därför bara understryka att det är tydligt att arbetet måste fortsätta. Åtgärder behöver sättas in snabbare när barn drabbas. Barn ska kunna bli lyssnade till, de ska kunna bli förstådda och de ska kunna känna sig trygga. De som medverkar till att avgöra barns livssituationer behöver bättre grundförutsättningar för att kunna förstå och göra rätt.

Det finns mycket mer vi behöver göra för att skydda barn från våld och kränkningar. Det känns väldigt fint att veta att det är så många som står här i dag som kommer att dra detta arbete vidare. Jag ser fram emot att fortsätta arbetet framåt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 27 november.)

§ 9 Långsiktig reglering av vissa forskningsdatabaser

Utbildningsutskottets betänkande 2024/25:UbU6
Långsiktig reglering av vissa forskningsdatabaser (prop. 2024/25:19)
föredrogs.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 27 november.)

§ 10 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:
Skrivelser
2024/25:54 Riksrevisionens rapport om statens insatser för barn som misstänks för grova brott
2024/25:55 Riksrevisionens rapport om förvaltningen av skyddad natur

Motioner
med anledning av skr. 2024/25:29 Riksrevisionens rapport om Kriminalvårdens behandlingsverksamhet
2024/25:3264 av Teresa Carvalho m.fl. (S)
2024/25:3268 av Rasmus Ling m.fl. (MP)

§ 11 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 25 november

2024/25:487 Sri Lankas väg mot fred och demokrati
av *Olle Thorell* (S)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)
2024/25:488 Svenskt agerande för fred i Moçambique
av *Olle Thorell* (S)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)
2024/25:489 En både rättvis och hållbar handelspolitik
av *Olle Thorell* (S)
till statsrådet Benjamin Dousa (M)

2024/25:490 Rättshjälp i LSS-ärenden
av *Nadja Awad* (V)
till justitieminister Gunnar Strömmer (M)

Prot. 2024/25:37
26 november

2024/25:491 Somalilands framtid

av *Markus Wiechel* (SD)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2024/25:492 Regeringens arbete för reform av multilaterala organisationer och lösningar på globala utmaningar

av *Olle Thorell* (S)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2024/25:493 Regeringens arbete för en reform av FN-systemet

av *Olle Thorell* (S)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2024/25:494 Aktiviteter för personer med funktionshinder utifrån nya regler om dygnsvila

av *Peter Hedberg* (S)
till statsrådet Camilla Waltersson Grönvall (M)

2024/25:495 Regeringens framtida kulturpolitik

av *Louise Thunström* (S)
till kulturminister Parisa Liljestrand (M)

2024/25:496 Vietnams utlämning av belarusier

av *Markus Wiechel* (SD)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2024/25:497 Uppgifter om Kinas inblandning i den ryska aggressionen

av *Markus Wiechel* (SD)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2024/25:498 Situationen i Östturkestan

av *Markus Wiechel* (SD)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

2024/25:499 Stöd till demokratisk reformering i Bangladesh

av *Olle Thorell* (S)
till utrikesminister Maria Malmer Stenergard (M)

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 16.01.

Sammanträdet leddes
av talmannen från dess början till och med § 6 anf. 37 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

ANNA BLOMDAHL

/Olof Pilo

Innehållsförteckning

§ 1 Justering av protokoll	1
§ 2 Anmälan om subsidiaritetsprövningar	1
§ 3 Anmälan om fördröjt svar på interpellation	1
§ 4 Ärenden för bordläggning	1
§ 5 Anonyma vittnen	2
Justitieutskottets betänkande 2024/25:JuU6.....	2
Anf. 1 ADAM MARTTINEN (SD)	2
Anf. 2 TERESA CARVALHO (S).....	3
Anf. 3 RASMUS LING (MP) replik	5
Anf. 4 TERESA CARVALHO (S) replik	6
Anf. 5 RASMUS LING (MP) replik	6
Anf. 6 TERESA CARVALHO (S) replik	7
Anf. 7 ADAM MARTTINEN (SD) replik	7
Anf. 8 TERESA CARVALHO (S) replik	8
Anf. 9 ADAM MARTTINEN (SD) replik	9
Anf. 10 TERESA CARVALHO (S) replik	9
Anf. 11 MIKAEL DAMSGAARD (M)	10
Anf. 12 ULRIKA LILJEBERG (C) replik	12
Anf. 13 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik	12
Anf. 14 ULRIKA LILJEBERG (C) replik	12
Anf. 15 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik	13
Anf. 16 RASMUS LING (MP) replik	13
Anf. 17 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik	13
Anf. 18 RASMUS LING (MP) replik	14
Anf. 19 MIKAEL DAMSGAARD (M) replik	14
Anf. 20 GUDRUN NORDBORG (V).....	14
Anf. 21 TORSTEN ELOFSSON (KD)	16
Anf. 22 RASMUS LING (MP) replik	18
Anf. 23 TORSTEN ELOFSSON (KD) replik	18
Anf. 24 RASMUS LING (MP) replik	18
Anf. 25 TORSTEN ELOFSSON (KD) replik	19
Anf. 26 ULRIKA LILJEBERG (C)	19
Anf. 27 MARTIN MELIN (L)	21
Anf. 28 RASMUS LING (MP) replik	22
Anf. 29 MARTIN MELIN (L) replik	22
Anf. 30 RASMUS LING (MP) replik	22
Anf. 31 MARTIN MELIN (L) replik	23
Anf. 32 RASMUS LING (MP)	23
(Beslut skulle fattas den 27 november.)	24
§ 6 Ett starkt polissamarbete i Tornedalsregionen	24
Justitieutskottets betänkande 2024/25:JuU5.....	24
Anf. 33 PETTER LÖBERG (S)	24
Anf. 34 GUDRUN NORDBORG (V).....	26
Anf. 35 KATJA NYBERG (SD).....	26
Anf. 36 FREDRIK KÄRRHOLM (M).....	27
Anf. 37 ULRIKA LILJEBERG (C)	28
(Beslut skulle fattas den 27 november.)	28

§ 7 Kompletterande förslag med anledning av en ny förverkandelagstiftning	28	Prot. 2024/25:37
Justitieutskottets betänkande 2024/25:JuU8.....	28	26 november
(Beslut skulle fattas den 27 november.)	28	
§ 8 Tryggare hem för barn.....	29	
Civilutskottets betänkande 2024/25:CU4	29	
Anf. 38 LAILA NARAGHI (S).....	29	
Anf. 39 ANDREAS LENNKVIST MANRIQUEZ (V)	33	
Anf. 40 MIKAEL ESKILANDERSSON (SD).....	33	
Anf. 41 MÄRTA STENEVI (MP)	35	
Anf. 42 ÅSA HARTZELL (M)	37	
Anf. 43 LAILA NARAGHI (S) replik	38	
Anf. 44 ÅSA HARTZELL (M) replik.....	38	
Anf. 45 LAILA NARAGHI (S) replik	39	
Anf. 46 ÅSA HARTZELL (M) replik.....	39	
Anf. 47 MARTINA JOHANSSON (C).....	39	
Anf. 48 LARRY SÖDER (KD).....	40	
Anf. 49 ANDRE VICE TALMANNEN.....	41	
Anf. 50 GULAN AVCI (L).....	42	
Anf. 51 KATARINA LUHR (MP).....	43	
(Beslut skulle fattas den 27 november.)	44	
§ 9 Långsiktig reglering av vissa forskningsdatabaser	44	
Utbildningsutskottets betänkande 2024/25:UbU6	44	
(Beslut skulle fattas den 27 november.)	44	
§ 10 Bordläggning.....	44	
§ 11 Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	44	
§ 12 Kammaren åtskildes kl. 16.01.....	45	